

Weert, Nederweert en Wessem onafhankelijk!

De Brabantse revolutie 1789 - 1790²

door Emile Haanen

Dit artikel behandelt de gebeurtenissen in het Land van Weert gedurende het revolutionaire jaar 1790, uiteraard voorzover er bronnen beschikbaar zijn. De eerste drie paragrafen geven in een uiterst beknopte vorm de gang van zaken weer op 'landelijk' niveau. Dat geeft het kader aan waarin de plaatselijke ontwikkelingen zich voltrekken. Voor een goed begrip van de situatie zijn deze teksten opgenomen. Kenners van de 'Belgische' geschiedenis en zij die alleen in de lokale geschiedenis geïnteresseerd zijn kunnen die paragrafen overslaan.

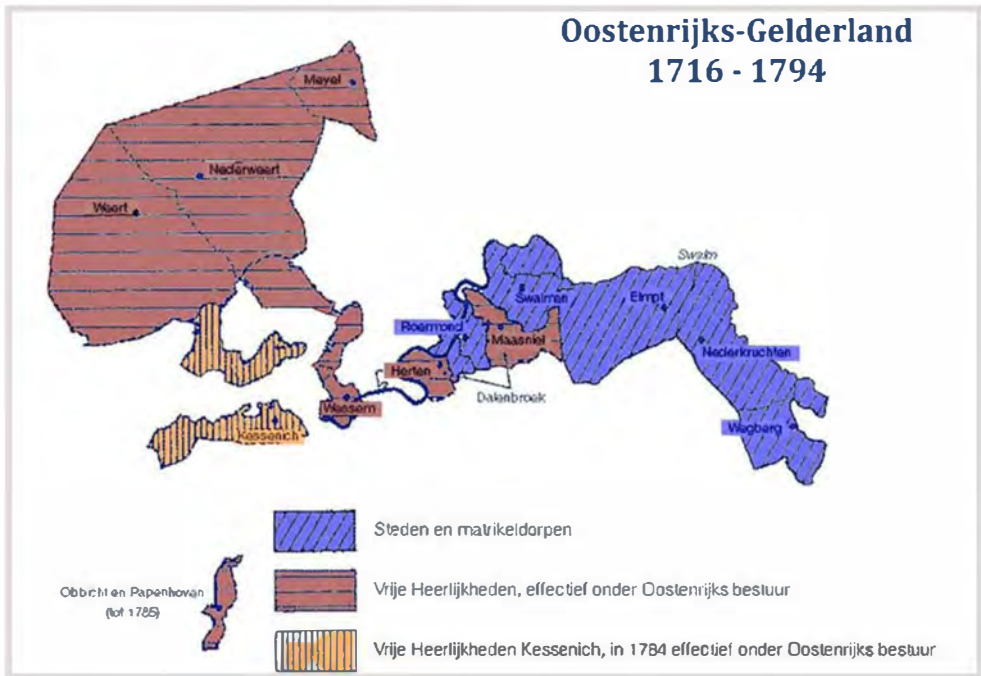
1. Voorspel

Nadat keizerin Maria Theresia, aartshertogin van Oostenrijk en hertogin van Gelre in 1780 was gestorven, kwam haar oudste zoon Joseph II aan het bewind. Deze Habsburgers waren soeverein over tal van gebieden in Midden-Europa. Bij het einde van de Spaanse Successie-oorlog in 1713 werden de Oostenrijkse Habsburgers ook soeverein over vrijwel de gehele Spaanse Nederlanden. Deze Nederlanden bestonden uit een conglomeraat van formeel zelfstandige provincies, die aangeduid werden met hun oorspronkelijke middeleeuwse regeringsvorm van hertogdommen en graafschappen. De belangrijkste provincies waren het hertogdom Brabant en het graafschap Vlaanderen. Ook behoorde een deel van het Overkwartier van Gelre met als hoofdstad Roermond tot deze Oostenrijkse Nederlanden. Het Overkwartier was namelijk een van de vier kwartieren van het oude hertogdom Gelre.

Dit Overkwartier vormde met de in 1568 geconfisqueerde heerlijkheden Weert, Nederweert en Wessem een personele unie binnen Spaans- en later Oostenrijks Gelre onder bestuur van de Habsburgers in hun functie van hertogen van Gelre (kaart 1)³. Behalve de centrale bestuursinstellingen in Brussel en Wenen met hun eigen bevoegdheden, waren er nog de vele gewestelijke bestuursorganen. In Oostenrijks-Gelre waren dit onder meer het Soevereine Hof en de Staten van het Overkwartier, beide gevestigd in Roermond.

De taken van het Hof waren, zoals gebruikelijk in die tijd tweeledig, enerzijds bestuur en anderzijds rechtspraak. Als bestuursinstantie was het Hof adviesorgaan en uitvoerder van de centrale besluiten, die in Brussel genomen werden en voorts kon het enkele zaken zelfstandig afhandelen. De rechterlijke taken bestonden uit de behandeling van gratieverzoeken, leenrechtelijke zaken, hoger beroepszaken en geschillen waarbij de gerechten van de onderliggende steden en dorpen zelf partij waren. De volgende personen maakten deel van het Hof uit. Aan het hoofd stond een kanselier, verder was er een momboir, die de taken van procureur- en advocaat-fiscaal uitoefende. Voorts waren er drie raden ordinaris of raadsheren van de lange tabbaard en twee costumiere raden of raden van de korte tabbaard. Deze laatste raden werden geacht deskundig te zijn inzake het gewoonterecht en ten slotte was er nog de griffier. Gezien het kleine ressort was er sedert 1738 geen stadhouder meer⁴.

De Staten van het Overkwartier vertegenwoordigden alleen het Oostenrijkse restant van het oude Gelderse Overkwartier. Nadrukkelijk moet gezegd worden, dat de zogenaamde vrije heerlijkheden, zoals Weert, Nederweert, Wessem, Meyel en Herten met Maasniel geen vertegenwoordiging in de Staten hadden. De Staten telden gezien het gereduceerde gebied nog maar zeven leden, afkomstig uit twee standen. De adel vaardigde

Oostenrijks-Gelderland 1716-1794 en de Gelderse republiek (1790).

vijf personen af en de steden, in dit geval alleen nog maar Roermond, twee leden. De geestelijkheid was niet vertegenwoordigd. In de achttiende eeuw waren de Staten niet meer in staat enige invloed uit te oefenen op het Brusselse regeringsbeleid, zodat de zelfstandigheid weinig meer voorstelde⁵. De Staten duidden zichzelf gedurende de hier beschreven periode aan als Staten van Gelderland. Aan deze benaming zullen wij de voorkeur geven boven het gebruik van de synoniemen Gelre en Gelder.

Na de volledige machtsovername in 1780 door keizer Joseph II wenste hij een grondige hervorming van de kerkelijke en de staatsinstellingen in zijn rijk. De keizer vond het Zuid-Nederlandse bestuursapparaat monsterachtig met zijn wirwar van raden en standen met hun privileges, die alleen voor hun eigen belang en niet voor het algemeen welzijn opkwamen. Ook de Oostenrijkse Nederlanden ontkwamen niet aan zijn ingrijpende hervormingen. De veranderingen waren revolutionair en leken hun tijd vooruit te zijn. De hervormingen riepen ten slotte dermate veel weerstand op dat er een coalitie gesmeed kon worden van kerkelijke overheden en burgerlijke lokale en provinciale machten tegen Joseph II. De Brabantse ambachten of gilden stonden hierbij vooraan en vonden in de Brusselse advocaat Hendrik van der Noot⁶ hun voorvechter. De Staten van Brabant ondersteunden hem. Deze Staten werden voornamelijk gevormd door conservatieve abten van enkele grote abdijen en door eveneens conservatieve ambachtslieden.

Midden 1789 schafte Joseph II de Blijde Inkomst van Brabant, een soort grondwet, af en ontbond het Hof en de Staten van Brabant. Daarna was het hek van de dam. Binnen de hoge geestelijkheid met de ambachten en ook binnen de burgerlijk-democratische oppositie rondom Jan Frans Vonck met zijn geheim genootschap 'Pro Aris et Focis'⁷ werden plannen gesmeed voor een patriottische revolutie. Vonck wilde militaire actie en bewoog - met behulp van tussenpersonen en bemiddelaars - oud-kolonel Jan André

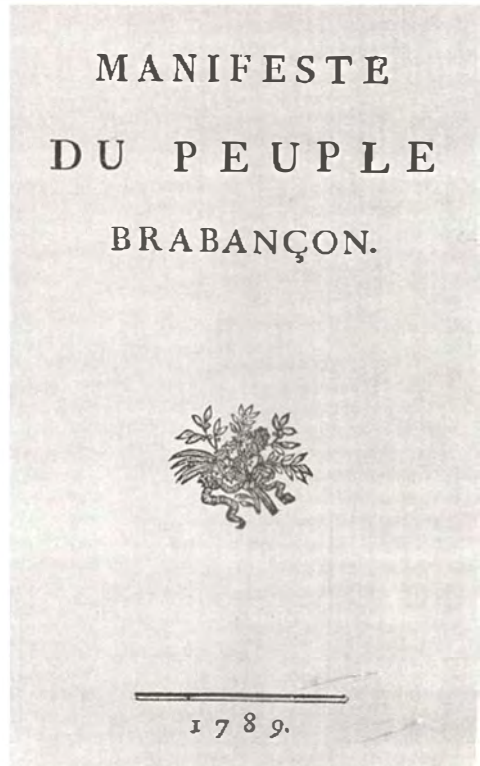
vander Mersch⁸ de leiding daarvan op zich te nemen⁹. Een van deze tussenpersonen was Michael Janssens¹⁰, een goede bekende van de oud-kolonel en broer van pastoor Joseph Janssens¹¹ van Weert. Michael was pastoor in Schorisse, gelegen ten oosten van Oudenaarde in Vlaanderen.

Nadat de beide partijen elkaar in een - tijdelijk - bondgenootschap gevonden hadden, viel op 24 oktober 1789 de oud-kolonel met een legertje patriotten vanuit Staats-Brabant de Antwerpse Kempen, gelegen in het Oostenrijkse Brabant binnen. De Brabantse omwenteling of revolutie is begonnen. De deelnemers worden als patriotten betiteld. Enkele maanden eerder was in Frankrijk en in het prinsdom Luik al de revolutie uitgebroken. Op de dag van de inval wordt ook het 'Manifest van het Brabantse volk' van de hand van Hein van der Noot gepubliceerd. Dit manifest wordt - enkele weken later - op 11 november 1789 nog door de autoriteiten verboden. Het is volgens hen een brandstichtend lasterschrift en moet door de scherprechter verscheurd worden. De keizer werd in dit document vervallen verklaard van de troon wegens het verbreken van het sociaal contract tussen volk en keizer. Men beschuldigde hem van het afschuwelijkste despotisme en beloften en eden niet te zijn nagekomen. De soevereiniteit diende in naam van het volk aan de Staten van Brabant toe te vallen. Het manifest kan men typeren als een vreemd mengsel van revolutionaire principes en middeleeuws traditionalisme¹².

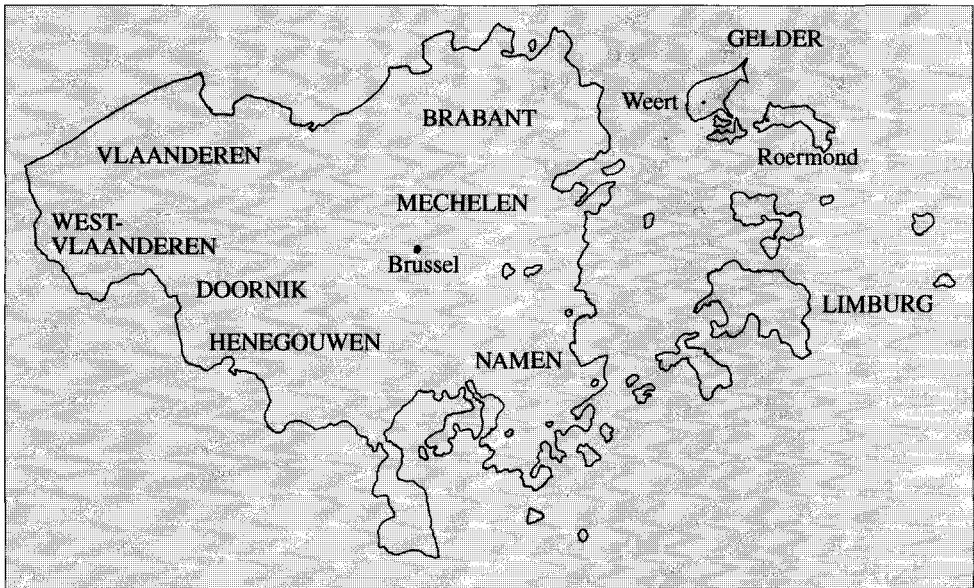
2. De Republiek der Verenigde Nederlandse Staten/la République des États Belges Unis 1789 - 1790

De ene na de andere provincie verklaart de keizer van zijn soevereiniteit vervallen en roept de onafhankelijkheid uit. Brabant doet dat op 31 december 1789. De Staten (van het Overkwartier) van Gelderland in Roermond verklaren zich op 1 januari 1790 onafhankelijk. Op initiatief van de Staten van Brabant worden alle provinciale Statenvergaderingen uitgenodigd naar Brussel te komen. Op 10 januari 1790 sluiten de gewesten, op Luxemburg na dat in keizerlijke handen blijft, zich aaneen in een nieuwe confederale staat: de Republiek der Verenigde Nederlandse Staten (kaart 2). Vanwege het beslissende aandeel van Brabant in deze revolutie wordt die periode later aangeduid als de Brabantse Omwenteling. De bronnen uit die tijd - ook uit Weert - geven deze gebeurtenissen een ruimere territoriale aanduiding en spreken van de Nederlandse revolutie.

De soeverein in Wenen en de centrale staatsstructuur in Brussel werden - in essentie - vervangen door een bevoegdheidsuitbreiding van de provinciale Statenvergaderingen binnen een statenbond, met een beperkte delegatie van monetaire, diplomatieke en

Titelblad van het manifest van het Brabantse volk.

De republiek omvatte: Brabant, Vlaanderen, Gelderland, Henegouwen, Limburg (tijdelijk), Mechelen, Namen, Doornik en het Doornikse en West-Vlaanderen. Luxemburg bleef Oostenrijks.

militaire bevoegdheden aan een congres. De provincies zijn soeverein. Het Congres was een permanent zetelend orgaan. Bemiddeling tussen provincies onderling behoorde eveneens tot zijn taak. De voorzitter had geen invloed¹³. Het Congres trad op 22 februari 1790 in functie. De eerste en hoogste centrale, maar niet-permanent zetelende instantie met gedelegeerde soevereine bevoegdheden was echter de Staten-Generaal. Het besluit tot oprichting van het Soeverein Congres werd hier genomen. Vanaf augustus-september 1790 werd het Congres door de Staten-Generaal voorgoed overschaduwd.

De Staten van de diverse provincies benoemden de leden van beide organen. De vergaderingen van deze twee instellingen vonden achter gesloten deuren plaats. Alle akten van Staten-Generaal en Congres werden door de enige minister Van der Noot en staatssecretaris kanunnik Van Eupen¹⁴ ondertekend. De beide heren symboliseren in feite de coalitie van clerus en Brusselse ambachten.

De samenstelling van de gewestelijke Staten onderging in Vlaanderen en Brabant enige wijziging. In Gelderland bleef alles bij het oude. Burgemeester J.B. Sijben¹⁵ uit Roermond werd door de Staten afgevaardigd naar Staten-Generaal en Congres.

De stemming in de provincie Vlaanderen was aanvankelijk nogal radicaal. Enkele revolutionaire comités eisten een nationale vergadering op basis van algemeen kiesrecht en afschaffing van privileges en tiendheffing. In Zuid-Vlaanderen brak in mei 1790 een volksofstand uit om het bewind van een aantal - conservatieve - lokale machthebbers te vernietigen. Deze opstandelingen vochten zelfs voor de terugkomst van de keizer, doch richtten zich eveneens tegen tienden en heerlijke rechten. De opstand werd in bloed gesmoord.

Hieruit blijkt dat het nieuwe bewind niet sterk gefundeerd was. Dit werd versterkt door allerlei tegenstellingen die er tussen verschillende groeperingen heersten, vooral in Brabant, met name tussen de statisten en de vonckisten.

Toen Joseph II in februari 1790 stierf, werd zijn broer Leopold II, groothertog van Toscane, opvolger. Deze bood de republiek gunstige voorwaarden aan als men onder zijn gezag wilde terugkeren. Maar Van der Noot en Van Eupen wensten niet op te geven. Het slecht getrainde patriottische leger kostte handenvol geld, doch daarvoor draaide de geestelijkheid op. In september 1790 werd een kruistocht gestart tegen de 'goddelozen', hetgeen de eenheid onder het volk zou moeten verstevigen, maar die ook een contrair effect kon bewerkstelligen. Ook begon het Congres met wel 10000 nieuwe vrijwilligers een campagne tegen het keizerlijke leger in Luxemburg. Deze operatie mislukte volledig. Weer wezen de onverzoenlijken, waaronder Van der Noot, de gematigde voorstellen van Leopold II af. Het machteloze congres poogde zonder succes op 15 november 1790 tot een algemene volksopstand te komen, waarna de republiek in de grootste ontredde ten onder ging. Van der Noot en Van Eupen vluchtten daarop naar Staats-Brabant. De Tungalroyse kroniekschrijver Jan Moonen beschrijft deze gebeurtenis erg plastisch: *Terwijl de paterjotten hier waeren, ging heynten van der nood met den buijdel uijt Brabant vlugten - en hadde maer ontrent een jaar geduert*¹⁶.

Op 24 november onderwierp Namen zich aan de keizer, vrijwillig gevolgd door West-Vlaanderen op 26 november 1790. Op 2 december 1790 werd Brussel door de Oostenrijkers bezet. Engeland, de Republiek der Verenigde Provinciën en Pruisen dwongen daarop de overwinnaar Leopold II bij het verdrag van Den Haag van 10 december 1790 tot het terugdraaien der hervormingen van Joseph II en tot een algehele amnestie waarbij een aantal kopstukken werd uitgezonderd.

3. De grote politieke groepen: statisten en vonckisten

De conservatieve statisten of 'vandernootisten' waren aanhangers van de Staten van Brabant. Zij vreesden een anti-klerikale Nationale Vergadering met verlies van hun machtsposities. Zij beweerden dat de soevereiniteit aan hen was toegefallen en niet aan het volk. De opstand was het werk van God, gericht tegen de ideeën van de Verlichting.

Op 17 februari 1790 hadden de kerkelijke aanhangers en die van Van der Noot 400.000 handtekeningen in Brabant verzameld tegen de nieuwlichters, door hen vonckisten genoemd, met hun ideeën over volkssoevereiniteit. Tegen koning Willem I der Nederlanden werden 30 à 40 jaar later minder handtekeningen opgehaald: Het nieuwe regime steunde op de bevoorrechten en poogde de voedselprijzen laag te houden om zodoende de stadsbevolking aan zich te binden. De zaak van het vaderland werd onophoudelijk gekoppeld aan die van de religie. De republiek gebruikte de religie dan ook tot in het bespottelijke en de kerk deed daaraan mee. Zo werden de (Zuid-)Nederlanders als Israël of Godsvolk betiteld en werd de staat als een theocratie voorgesteld. Van der Noot zag men als een tweede Mozes.

De vonckisten, die zichzelf eerder democraten of volksgezinden noemden, hadden de militaire opstand voorbereid met name in hun geheime genootschap 'Pro Aris en Focis'. Leden van deze vereniging waren onder meer de advocaten Jan Frans Vonck¹⁷, J.B.C. Verlooy¹⁸, J.J. Torfs¹⁹ en enkele leden van de hoge adel met name de hertogen d'Arenberg²⁰ en d'Ursele²¹ en verder de bankier burggraaf Edouard de Walckiers²². Zij werden echter niet beloond voor hun inzet en werden door de statisten zoveel mogelijk buitenspel gezet. Het gebruik van knokploegen werd daarbij niet geschuwd. Generaal Vander Mersch werd uitgeschakeld en in april 1790 gevangen genomen. Vele vonckisten vluchtten naar Rijsel in Noord-Frankrijk²³.

De democraten wilden de burgerij laten deelnemen aan het staatsbestuur op basis van een censuskiesrecht. De godsdienst moest onaangetast blijven. Hoewel de volksgezinden op zich niet zo tegen de hervormingen van Joseph II gekant waren, keerden zij zich

vooral tegen het dwingelanderig opleggen ervan zonder een breed draagvlak in de bevolking.

Globaal kunnen we stellen, dat de Brabantse revolutie een tweeledig karakter had en zowel de wil tot vooruitgang als de weerstand tegen verandering belichaamde. Enerzijds was er de strijd om behoud van de conservatieve tradities door geprivilegieerde groepen en anderzijds de kosmopolitische beweging van de liberale en commerciële burgerij om tot een democratische gemeenschap te komen. Slechts over één zaak waren deze groepen het eens: de verdrijving van de Oostenrijkers. Er heerste, ondanks discussie, geen consensus over wat er daarna diende te gebeuren.

De zeer traditionalistische Brusselse ambachten verwierpen zelfs elke voorgestelde verandering van wie dan ook afkomstig.

Zij realiseerden zich dat behoud van hun materiële welvaart afhankelijk was van hun privileges in een standenmaatschappij. Een ander bestanddeel binnen deze

derde staat of stand, dat zich bedreigd voelde, was een groep advocaten die binnen de regering en de Staten van Brabant werkte. Zij traden tevens als adviseurs van de ambachten en kerken op en wensten evenals de lagere adel behoud van hun status en rijkdom. De statisten of traditionalisten wilden kortom het behoud van eeuwenoude rechten en privileges, zaken die in revolutionaire landen als Frankrijk en Amerika overigens niet voorkwamen. Dit maakte de revolutie in hun ogen uniek.

De democraten of de volksgezinden beschouwden de revolutie als een schakel tussen de Europese en Amerikaanse omwentelingen. Zij vochten voor de volkssoevereiniteit, zoals die in de Verenigde Staten van Amerika vorm gekregen had. De meerderheid van de bevolking was immers niet in de Staten van Brabant vertegenwoordigd. Het middeleeuwse systeem van standenvetegenwoordiging was niet adequaat meer. Talent, onderwijs en welvaart dienden bepalend te zijn en niet afkomst. Bijval voor deze denkbelden kwam van advocaten, die voornamelijk buiten de overheid werkzaam waren en ook van handelaren, bankiers en intellectuelen. Dezen waren weliswaar voorstander van een bestuur gevormd uit de gegoede burgerij, maar de toegang tot die burgerij stond dan wel voor iedereen open. Ook de topadel was vertegenwoordigd; deze was meer Europees gericht en verbonden met industriële ondernemingen waarin men liever investeerde dan in het ancien régime. Hun deelname in de loop van de revolutie werd minder, zoals dat ook gold voor een beperkt aantal participerende geestelijken.

De volksgezinden wilden geen omverwerpen van de samenleving maar hervormingen. Op korte termijn boekten zij weinig succes, maar hun directe ideologische afstammelingen waren wel de vaders van de Belgische onafhankelijkheid in 1830²⁴.

Misschien is het niet toevallig, dat vader Gijsbert Beerenbroek in 1790 betrokken was

Jan Frans Vonck (1743-1792).

bij de Brabantse revolutie en zijn zoon Louis in 1830²⁵ bij de Belgische omwenteling in Weert.

4. De omwenteling in Weert

In november 1789 ontstaat er een dergelijk grote schaarste aan rogge, dat de magistraten van Weert en Nederweert zich genoodzaakt voelen om het stoken van jenever en ander gedistilleerd te verbieden. De helmen van de distilleerketels dient men binnen drie dagen bij de magistraten in te leveren op straffe van een boete van 25 patakon²⁶. Eerder - op 12 september 1789 - was in beide plaatsen al de export van rogge verboden om tekorten voor de eigen bevolking te voorkomen²⁷. Misschien om fraude te vermijden, verbiedt men eind september later ook de transit van koren²⁸.

Behalve de al eerder aangestipte bestuurlijke en kerkelijke maatregelen van de keizer, was er dus ook een sociaal-economische voedingsbodemp voor grote onrust in deze streken ontstaan.

Inmiddels is de omwenteling op andere plaatsen reeds in volle gang. Brussel valt op 12 december 1789 in handen van de patriotten. Op 20 december 1789 verlaten de keizerlijke troepen Roermond²⁹. De magistraat van Roermond besloot een dag eerder om de patriottische cocarde te dragen, die de volgende dag door de hele stad opgestoken wordt. Enkele dagen voordien had pastoor Haex³⁰ van Maasniel al de cocarde opgezet³¹. Ondanks het vertrek van de militairen uit Roermond blijft de provinciaal-bestuurlijke macht in handen van het Hof. Blijkbaar is er in Roermond op dat ogenblik te weinig interne kracht om een coup de force of d'état te plegen. Want syndicus J.B. Sijben stuurt, namens de Staten van Gelderland, op kerstmis 1789 een antwoordbrief naar de Staten van Brabant dat zij nog geen besluit hebben genomen over het uitroepen van de onafhankelijkheid, de unie met de andere gewesten en het afvaardigen van een deputatie naar de Assemblee en dit alles vanwege de afwezigheid van enkele Statenleden³².

Ondertussen arriveert in Weert het 'Manifest van het Brabantse volk'. Het werd op 24 december 1789 door Godfried Hermans³³, abt van Tongerlo, naar Weert gestuurd. De prelaat vraagt de magistraat om tot publicatie over te gaan, zoals dat in het *hele land* geschiedt. Op zondag 27 december wordt het plakkaat op de Markt in het bijzijn van de schutterijen tot grote blijdschap afgekondigd. De mensen riepen volgens kroniekschrijver Lambert Goofers: *Vivat patrot! Vivat de Staten van Brabant! Vivat Van der Noot!*³⁴ De magistraat gaf iedere schutterij voor het gedane werk twee tonnen bier.

Op een gezamenlijke vergadering van de magistraten van Weert, Nederweert en Wessem zeggen de regenten van Nederweert en Wessem toe dit Brabants plakkaat eveneens te publiceren³⁵. De drie magistraten maakten er in ieder geval geen probleem van dat het Land van Weert niet tot Brabant behoorde. Bij de zogeheten kleine Brabantse revolutie van 1787 gaven de Weertenaren trouwens al blijk van hun sympathie voor de Staten van Brabant.

De kroniekschrijver, Jan Moonen uit Tungelroy, meldt dat: *In het jaar 1789 doen stonden de brabantse paterjotten op tegen den keijser om dat heij het land niet en wilde laten aen zeijn oude geregtigheid. Van die brabantse paterjotten daer was oversten van heijnjen van der nood, want vele menschen die roepen viva heijnjen van der Nood, den keijser is eenen scheidkloor*³⁶.

Daarnaast kondigen de drie magistraten af dat iedereen binnen 24 uur de nationale patriottische cocarde op de hoed moet steken op straffe van 1 dukaton boete³⁷. *"Het stond belaggeleijk, men sag gene eenen mens of hij hadden sij een concaer, maar de borger die hadden de strikken groot lang den hoed hangen geleijk de gekken en sij lie-*

ten sien als dat goet patrot waeren en de borger zeggen: de boeren dat sijn vijgen³⁸ of keijsen want zij en hadden zoo geen strikken en sommigen hadden een pluymasie op den hoed, maar ik moest laggen met de ouden mensen die qualeijk konden gaan en quamen met stok of kruk jae nog eenen concaer aen den hoed maer de vrouwen en de dogters die droegen ook een concaer; desen hadden sij voor het hert steken of een coer in den hals van den zelven coluer als volgt: rood, wit, geel, sward, groen." De kleuren komen wat merkwaardig over. De Brabantse kleuren waren, zoals de Belgische thans, namelijk zwart, geel, rood.

Bij de postmeester wordt later de keizerlijke adelaar door de schutterij verwijderd; de adelaar waarop men spuwt, zou later verbrand zijn. Daarna trekken ze naar pastoor Janssens, die hen op wijn trakteert. Verder wordt in de kerk het Te Deum gezongen door alle heren van de stad. De paters minderbroeders wonen deze plechtigheid ook bij. De schutterij trekt met geweer en al in de kerk. Iedereen is blij dat ze van de vijand verlost zijn en uit vreugde steken zij 's avonds verlichting op. Aldus Lambert Goofers in zijn uitvoerig verslag over de gang van zaken in die dagen. De feitelijke aansluiting bij de revolutie was hiermee zonder slag of stoot voltrokken.

Onderwijl had luitenant-generaal Vander Mersch op 14 december 1789 in Leuven een opdracht getekend. De opdracht behelsde de aanhouding van kanselier Luytgens, momboir Stuers en griffier Van der Renne van het Soevereine Hof in Roermond en hen onder escorte in verzekerde veiligheid brengen, zoals dat past bij personen die schadelijk zijn voor de rust en het welzijn van het vaderland³⁹.

Deze opdracht was verstuurd aan de baronnen de Heerma in Roermond. Een van deze

Heerma's is officier in het patriottenleger; de ander is zijn broer. Hun vader⁴⁰ is echter een van de raadsheren in het Soevereine Hof en toen circa 70 jaar oud. De Heerma's kwamen oorspronkelijk uit Groningen; zij waren om godsdienstige redenen vertrokken en later genaturaliseerd tot Geldersman. Het kwam er dus op neer, dat de zonen de collega's van hun vader Heerma moesten arresteren. De reden om dat te doen lag, volgens de gearresteerde momboir Stuers, in het feit dat zij een obstakel vormden voor de afkondiging van het Brabants manifest in Roermond en daarmee in de provincie⁴¹. Volgens een slechts fragmentarisch bekende brief van Sijben, zou deze zelf de opdracht voor de arrestatie van de drie heren bewerkstelligd hebben⁴². Magistraat en Staten waren immers patriottisch gezind, alleen het Hof niet. Gegevens waaruit moet blijken, dat pastoor Janssens van Weert, via zijn broer, mede invloed op Vander Mersch heeft uitgeoefend om de opdracht tot aanhouding te laten uitgaan, zijn er vooralsnog niet.

Hulp van buiten om de opdracht uit te

Generaal Jan André vander Mersch (1734-1792).

voeren is gewenst. Daarom vertrekt baron de Heerma naar Weert om daar zijn order te tonen met het verzoek medewerking te verlenen⁴³. Hier voelen de in revolutionaire stemming zijnde Weertenaren wel voor. Uiteindelijk vormen de drie aan te houden personen de directe en nogal overijverige uitvoerders van het gezag en de maatregelen van Joseph II. Door hun verwijdering zou diens gezag in Roermond en daarmee in de gehele provincie helemaal ten einde zijn.

5. De rol van de Weertenaren bij de omwenteling in Roermond

Op maandag 28 december om 7 uur 's avonds werd iedereen, zowel van de stad als van de buitenen, naar de Markt geroepen, liefst gewapend met een geladen snaphaan. Het was een drukte van jewelste en er werd geschoten en geïllumineerd met behulp van kaarsen. En toen er lang genoeg geschoten en geschreeuwd was, kwam doctor medicus Haex zeggen dat ze naar Roermond gingen om momboir Stuers, kanselier Luytgens en griffier Van der Renne van het Hof te gaan halen. Haex weet dus dat alleen deze drie personen opgepakt moeten worden, een en ander geheel conform de order aan de Heerma's.

Volgens de lezing van Goofers hebben deze drie heren het Land van Weert vroeger wat *geplaegt* of nadeel berokkend. Zij hadden de heidevelden, die in gemeenschappelijk gebruik zijn, in een proces over de eigendom aan de heer of de prins van Chimay toebedeeld. Hierover was het volk nogal verstoord. Eerder in maart 1789 hadden de geërfden van heel Weert eenparig verklaard zich aan het oude privilege van 23 februari 1482 te houden⁴⁴. Er liep trouwens nog een juridisch beroep in deze zaak. Behalve dit motief, wat Goofers zelf belangrijk gevonden zal hebben, moeten er vele andere zijn geweest om de drie heren of enkelen daarvan een lesje te leren. Ook de invloedrijke pastoor Janssens had zo zijn grieven. Het Hof had hem bijvoorbeeld eerder als pastoor afgezet.

Iedereen die mee wilde, kon meegaan. Voor gratis logies, eten en drinken zou gezorgd worden. Ongeveer 630 boeren en burgers trokken op naar Buggenum om daar over de Maas gezet te worden. In de richting van Roermond verliepen ze zich - het was nacht - zodat zij baron de Heerma die hen zou opwachten, niet ontmoetten. Sommigen dachten dat ze bedrogen waren en hadden spijt van hun tocht. 's Ochtends kwam de baron hen echter tegemoet en om acht uur arriveerden ze aan de stadspoorten. Maar ze kwamen de stad met geweer niet in en er werd ook niemand meer uitgelaten. Na verloop van tijd kregen de Weertenaren honger - het was al 11 uur geworden - en ze gingen voorlopig naar Maasniel voor een boterham. Officier Heerma deelde de wachtenden enige tijd later mee, dat zowel de heren Staten van Gelderland als de magistraat van Roermond en de tienmannen in vergadering bijeen waren geweest om te bezien of ze aan de order van generaal Vander Mersch zouden voldoen. De tienmannen vertegenwoordigden het corpus van de hele gemeente en dienden de magistraat van advies⁴⁵. Tevens informeerden zij de ambachten over stedelijke zaken.

Om 3 uur 's middags krijgen de Weertenaren bericht dat de orders uitgevoerd kunnen worden; de stad gaat over naar de kant van de revolutie en de patriottische Weertenaren worden door scholtis Quisthoudt en de tienmannen ingehaald.⁴⁶ De magistraat van Roermond laat alvast omroepen, dat de gewapende Weertenaren beloofd hebben dat zij niemand zullen lastig vallen. Op hun beurt moeten de Roermondse heren hen ongestoord laten en hen op generlei wijze hinderen op straffe van een rigoureuze boete.⁴⁷

Na hun binnenkomst gaat een aantal direct posten voor de woningen van de drie raadsheeren, zodat dezen niet kunnen vluchten. Baron de Heerma heeft daarna het trio conform zijn orders aangehouden. De rest van de Weertenaren gaat slapen in het Penitentenklooster en in verschillende herbergen. De volgende ochtend, 30 december 1789,

trekt de hele groep, waaronder de gebroeders Heerma, met de drie gevangengenomen heren van het Hof naar Weert. Zij worden in twee koetsen gezet, geëscorteerd door honderden Weertenaren. Dr. Haex heeft een koerier vooruitgestuurd om scholtis Costerius en pastoor Janssens te vragen de orde bij hun aankomst in Weert te handhaven. Niets stond de autoriteiten in Roermond nu nog in de weg om zich geheel vrij te maken van de keizer en zich aan te sluiten bij de revolutie. De omwenteling kreeg ook daar zijn beslag.

6. De verdere lotgevallen van de drie heren

Het escorte van honderden mensen rijdt met de drie gevangenen Weert binnen, waarbij ze feestelijk onthaald worden op vioolmuziek en klokgelui zonder dat er van enige wanorde sprake is. De huizen zijn geïllumineerd. Maar dit alles gebeurt wel op een manier, alsof het een schande was voor de drie, zo is de mening van Jan Moonen. Zij werden op de Korenmarkt in twee herbergen, namelijk 'De Vesper' en 'De Engel' ondergebracht. Daar worden ze door een parade van twaalf jonge meisjes, in het wit gekleed en met brandende flambouwen in hun handen, ontvangen.

Volgens de ten dele gepubliceerde contemporaine brieven van Stuers aan zijn hoogzwangere vrouw werden ze door de Weertenaren goed behandeld, met name door de leider van het escorte doctor Haex, die overigens geen bezoek aan hem bracht. Haex zorgde ervoor de menigte in toom te houden. Stuers overschat echter schromelijk het aantal mensen dat op de been was om de drie te ontvangen en te bekijken, namelijk 12000, terwijl Weert maar ongeveer 5000 inwoners telt. Ook de duur van de tocht van de Maaspoort door de Maasstraat naar de Korenmarkt schat hij nogal hoog; die zou wel een uur zijn geweest als gevolg van de massa mensen die op straat was. In zijn brief van 31 december 1789 verontschuldigt Stuers de Weertenaren voor hun optreden, omdat hun ontvoering niet in opdracht van de Brabanders is uitgevoerd. Zoals hierboven reeds beschreven, vormde hun aanwezigheid in Roermond een obstakel.

Heerma is inmiddels naar het stadhuis geweest. Hij had immers opdracht gekregen om de gevangenen op een veilige plaats onder te brengen. De magistraat stelt daarop een

De Korenmarkt met de herbergen De Vesper en De Engel.

groep van 75 man samen, die te voet en te paard de heren over Achel en Diest naar Brussel zullen brengen. Zij worden ook daar vriendelijk onthaald en in het klooster van de Ongeschoeide Karmelieten op de Zavel opgesloten. Zij mogen in de tuin wandelen, de openbare stukken lezen en bezoek ontvangen van goede bekenden, maar onder- vraagd worden ze niet. Stuers verneemt wel, dat syndicus Sijben in Brussel zou zijn om het uniecongres bij te wonen.

Uiteindelijk worden ze op 31 januari 1790 in vrijheid gesteld. De Staten van Brabant hadden enkele dagen eerder informatie opgevraagd bij de Roermondse collega's waar- om de drie eigenlijk aangehouden waren. En als zij niet voldoende grieven tegen hen konden aanvoeren, zouden de gevangenen onverwijld vrijgelaten worden.⁴⁸ Hoewel deze brief pas op 3 februari 1790 in Roermond arriveert, verklaart de in Brussel verblij- vende gemachtigde Sijben, namens de Staten van Gelderland, al op 30 januari 1790 dat er niets ten laste van de drie heren kan worden gebracht en dat hij hun vrijlating goed- keurt.⁴⁹ Sijben was zeker al geïnformeerd over de stappen van de Brabantse staten.

Na zijn vrijlating gaat Stuers naar het Staatse, dus buitenlandse, Beesel, waar zijn vrouw en kinderen reeds vertoeven.⁵⁰ Luytgens is nog even bij verwanten in Brussel gebleven om vervolgens naar de buitenlandse steden Maastricht en Aken te vertrekken.⁵¹

Nadat het Oostenrijkse gezag hersteld was, eisten de drie ex-gevangenen van de ex- Weerter patriotten een exorbitante schadevergoeding. In een volgend artikel zal daarop worden ingegaan.

7. De kosten van de expeditie

De vraag wie nu verantwoordelijk was voor de kosten van de expeditie diende zich aan. De eersten die zich hiervoor indekken, zijn de magistraten van de drie heerlijkheden Weert, Nederweert en Wessem. Zij gaan ervan uit dat zij niet voor de kosten van deze expeditie, die in opdracht van generaal Vander Mersch is uitgevoerd, moeten opdraai- en. Maar mocht dat onverhoopt toch het geval zijn dan - zo wordt op 8 februari 1790 besloten - worden de kosten in de landsrekening ten laste gebracht van het gehele land.⁵² Dit betekende dat de uitgaaf gewoon afgetrokken werd van de vaste contributie van 18.000 gulden, die de drie heerlijkheden jaarlijks als bijdrage voor de bestuurskos- ten via de Gelderse landrentmeester in Roermond aan Brussel moesten afdragen. Het bleef verder stil in deze zaak.

Vervolgens komt er een rekening ten bedrage van 234 patakon 0 schelling en 9½ stui- ver bij de Staten van Gelderland op tafel. Eind maart 1790 vragen de heren Staten, waaronder Sijben, aan de magistraat van Roermond waarvoor de opgevoerde kosten door de Weerter patriotten zijn gemaakt. De magistraat vindt dit vragen naar de beken- de weg. Want iedereen weet toch dat deze kosten voor eten, drinken en vertoef zijn gemaakt om tot de aanhouding van kanselier, momboir en griffier van het Hof te komen. Voor het overige stellen ze, dat ze niets met de zaak te maken hebben en ze verwachten dan ook dat de Staten hen buiten de kosten zullen houden.⁵³ Het bleef ook in deze zaak verder stil.

In augustus 1790 wordt de zaak weer opgerakeld. De Staten hebben geld nodig. Dan proberen de heren Staten van Gelderland de expeditiekosten te verhalen op hun colle- ga's Staten van Brabant. De drie heren zijn namelijk nog voor de onafhankelijkheid van Gelderland aangehouden en naar Brussel overgebracht. De Staten van Gelderland, zo verklaren ze, hebben zich dan ook nimmer noch direct noch indirect met deze weg- voering bemoeid. Ze staan er buiten. De transportkosten zijn echter nog niet betaald en de schuldeisers zijn wel bij Heerma geweest, maar deze denkt er niet aan te betalen. Van de opdrachtgever, generaal Vander Mersch, valt in deze tijd - hij zat gevangen in

Antwerpen - ook niets te verwachten. De actie betrof toch een militaire wegvoering op orders van deze generaal in hun dienst. De Staten schrijven verder dat ze niet in de achtergronden van deze aanhouding willen treden, maar zich inzetten voor hun burgers die deze kosten gemaakt hebben. Omdat de drie heren, die in Brussel werden vastgehouden, militaire gevangenen waren op een tijdstip dat Brabant reeds onafhankelijk was, kan betaling van hen geëist worden. De rekening bedraagt 234 Franse kroon, waaronder ook begrepen de kosten van de heren Heerma ten bedrage van 12 Franse kroon.⁵⁴ De Staten van Brabant antwoorden niet eens op het verzoek, zodat de Gelderse Staten maar weer eens in de pen klimmen. Het is al eind oktober 1790. De Staten worden maar lastiggevallen door de schuldeisers en zij verzoeken om uitsluitel.⁵⁵ Brabant antwoordt al enkele dagen later en wel heel duidelijk. Zij hebben geen opdracht tot aanhouding gegeven en het is buiten hen om gebeurd, zodat ze niet inzien op welke titel zij tot betaling zouden moeten overgaan.⁵⁶ Men mag hieruit concluderen, dat de Staten zelf tot betaling zijn overgegaan. Het betrof hier alleen de kosten die tijdens het verblijf van de Weertenaren in Roermond zijn gemaakt. Over de reis- en verblijfskosten van Weert naar Brussel vice versa hoort men niets. Deze kosten zullen vermoedelijk door het Land van Weert gedragen zijn.

8. De onafhankelijkheidsverklaring van Gelderland

Op 1 januari 1790, twee dagen nadat de drie heren van het Soevereine Hof over Weert naar Brussel afgevoerd waren, kondigden de Staten van Gelderland de onafhankelijkheid van de provincie af, met het oog op de tijdsomstandigheden, zo zeggen ze. Zij stellen zich in het bezit van de soevereiniteit. Over de keizer wordt niet gesproken. De Staten vertegenwoordigen het hele Gelderse volk. Nadrukkelijk geeft de verklaring aan dat deze ook naar het Land van Weert en de overige vrije heerlijkheden ter publicatie wordt gestuurd. De Staten nemen hiermee de bestuurstaak van het Hof over. Ook de bevoegdheden van de keizer en de centrale regering vallen aan hen toe.

Lid van de staten waren toen namens Roermond burgemeester J.B. Sijben en schepenen H.A. Ramaeckers en namens de ridderstand W.A. baron van Merwijck van Kessel⁵⁷, Joseph markies de Hoensbroeck⁵⁸, een broer van de patriottisch gezinde bisschop en F.M. de Hoensbroeck⁵⁹. De drijvende kracht in dit gezelschap is Sijben. Hij wordt door de rentmeester van het huis Wegberg als een intrigant afgeschilderd.⁶⁰

Als gevolg van deze onafhankelijkheidsverklaring dienden de vrije heerlijkheden en het Land van Weert zich dus onder het gezag van de Staten te stellen, waarin zij nooit vertegenwoordigd zijn geweest. De Staten komen niet met voorstellen ter regeling van deze netelige zaak. Men kan zich voorstellen dat dit in Weert, Nederweert en Wessem - zeker na hun hulpvaardige expeditie naar Roermond - uitermate slecht zal vallen. Het Land van Weert zou in feite bestuurd gaan worden door twee Roermondse heren, aangevuld met enkele adellijke lieden. Daarvoor hadden ze de drie heren van het Hof in Roermond toch niet opgepakt.

Zelfs binnen het Overkwartier, in Roermond en het nabije platteland, leidt deze bevoegdheidsuitbreiding zonder verandering van de statenstructuur gedurende een korte tijd tot problemen. De onafhankelijkheidsverklaring wordt aanvankelijk niet geaccepteerd door de heerlijkheden Neder- en Overcruchten, Brempt en het Gelderse gedeelte van Wegberg. Deze dorpen verklaren zich in de loop van de volgende twee dagen - op 2 en 3 januari 1790 - op hun beurt onafhankelijk om zodoende de soevereiniteit voor de keizer te behouden en zij laten hem dit ook weten. Op 3 januari 1790 gaan ze een unie aan. Zij keren zich met name tegen de - in hun ogen - onterende gevangenneming van de drie heren, omdat die niet alleen ingaat tegen het publieke recht in de Nederlandse provincies en in het bijzonder dat van de provincie Gelderland, maar mede strijdig is

ONAFHANKELIJSHEIDSVERLARING

De Ridderschappe ende de Gedeputeerde der Stad Ruremonde, Repreſenteerende den Staat deſer Provincie, overwogen hebbende de tegenwoordige Omſtandigheden, ende geconſide-reert de gelegenheid der voorchreve Provincie met alle verdere Motijven, de geene hun ten deezen zoo weesentlijk opdoen, hebben in hunne Vergaedinge van heden geresolveert, zoo ende gelijk zij resolveeren hier mede, hun te verklaeren independent, en vervolgens hun te stellen, gelijk zij hun hebben geſtelt uijt den Naem van alle de Natie ende voor de ſelve in de Poſſeſſie van de Souverajniteijt, om daer mede door den ſtaet repreſenteerende het Gel-dersch Volk alle ende jegelijke Rechten geoeffent te worden ten effecte van welk zal deeze promtelijk worden gepubliceert ende geaffigeert, ende gezonden aen de Dorpen in de Matricu-le, voorts aen die van de Lande van Weert, en aen die der Vrij Heerlijkheden.

Actum in de Vergaedinge tot Ruremonde den 1 Januarii 1790

Accordeert bij mij, getekent

J.B. Sijben ſindicus

met de mensenrechten en de menselijkheid. De actie is waarschijnlijk opgezet door een of enkele statenleden met het doel om zonder tegenspraak hun verdere plannen te kunnen verwezenlijken, zo vinden ze.⁶¹ Dit zou wel eens niet ver bezijden de waarheid kunnen zijn.

Veertien dagen later, na de aankomst van patriottische troepen in Roermond leggen ze zich alsnog bij de onafhankelijkheid van Gelderland neer, maar niet bij de gevangenneming van de drie, zo laten zij de Staten op 2 februari 1790 weten. Zij verwijzen daarbij naar het verwerpelijke overtreden van de wetten door het voormalig keizerlijke gezag. Nu doen de Staten hetzelfde namelijk het zonder aanklacht gevangen nemen en buiten de provincie vervoeren van personen. De heerlijkheden verwijzen daarbij fijntjes naar de zaak van koopman De Hondt⁶², die in 1787 vanuit Brabant naar Wenen gevangen is afgevoerd en waartegen de Staten van Brabant optraden. Volgens de oude privileges moesten Brabanders in eigen land berecht worden; hetzelfde gold voor Geldersen. Zij vragen de Staten om actie ter vrijlating en hun verzuim goed te maken. Ieder moet zijn eigen vrijheid en zekerheid afmeten aan die van de ander, zo menen zij.⁶³ De moderne ideeën begonnen door te dringen. Over de expeditie van de Weertenaren repten zij met geen woord. De drie Gelderse dorpen hielden de Staten verantwoordelijk voor de gevangenneming en -houding van de drie heren.

Hoe reageren de Staten - met uitzondering van Sijben, die in Brussel zat - op de hierboven geschetste stellingname. Zij zien het uiteraard anders. De arrestaties zijn uitgevoerd in opdracht van Vander Mersch, dus op order van het militaire departement. Gelderland was toen nog niet onafhankelijk en het Oostenrijkse bestuur had in die tijd geen adres meer, dus daar konden ze niet terecht voor het indienen van een klacht. De Staten ontkenden dus iedere verantwoordelijkheid. Voorts schrijven de Staten dat hun optreden tot nu toe niets heeft uitgehaald. Of en op welke wijze de Staten in actie gekomen waren, werd niet duidelijk gemaakt. In ieder geval zullen ze thans schriftelijk aan hun vertegenwoordiger J.B. Sijben opdracht geven om de drie heren vrij te krijgen, zo wordt de klagers medegedeeld. Deze opdracht is ook daadwerkelijk opgesteld.⁶⁴ De beide stukken zijn echter niet verzonden. Een dag voor de concipiëring van de brief en opdracht op 31 januari 1790, waren de drie heren immers al vrijgelaten.

Uit een andere concept-brief van 3 februari 1790 voor een onbekende adressant blijkt dat de Staten eigenlijk van plan waren op hun toestemming voor vrijlating gedeeltelijk terug te komen. Want ze hadden gehoord, dat de drie heren bij hun terugkomst triomfantelijk ingehaald zouden worden door hun familie met hun uitgebreide aanhang, evenals door de inwoners van Cruchten, Wegberg en Brempt. Van de andere kant was een deel van de inwoners daartegen gekant en die van Weert zeker. Dat betekende weinig goeds voor de stad Roermond en de drie heren. De Staten vragen dan ook om in het belang van eenieder de drie op erewoord te laten beloven dat zij in Brussel zullen blijven, totdat de rust hier weer teruggekeerd is.⁶⁵ De angst van de Staten voor hun terugkeer was geheel ongegrond. Zoals reeds aangegeven, gingen de drie naar het nabije buitenland.

Sijben gaf op 20 november 1790 in een brief aan de vorst een geheel andere lezing over de achtergronden van de arrestaties en de onafhankelijkheidsverklaring van de Staten. Dat was dus op een tijdstip dat Brussel nog niet door de Oostenrijkers was bezet en nog voor de laatste vergadering van het Soeverein Congres. Die werd op 27 november gehouden ter voorbereiding van de vlucht. 'Sijben was toen al druk bezig zijn eigen straatje schoon te vegen en verzet, in het zicht van het naderende einde, tijdig de bakens. 'Sijben verklaart dat er in Roermond niets aan de hand was totdat de Weertenaren in december 1789 met de order van Vander Mersch komen. Inmiddels was bekend geworden dat in Weert het manifest van Van der Noot was afgekondigd. Hierdoor werden zij verdedigers van de Brabantse zaak. Na hun aankomst voor de Venlosepoort waren de magistraat en enkele burgers eerst met de Weertenaren gaan praten om hun te bewegen van hun onderneming af te zien. Zij trokken zich daarna terug naar Maasniel om er te rusten, maar niet nadat ze gezegd hadden dat ze in de namiddag terug zouden komen en dat ze dan met geweld de poorten zouden openen om zich met de oppositie te treffen en de order uit te voeren. Ondertussen gingen de Staten over de zaak in vergadering en namen de drie heren het besluit zich vrijwillig naar Brussel te laten vervoeren om de stad niet aan andere rampen bloot te stellen. De Staten stemden hiermee in en dat werd de Weertenaren ook medegedeeld, maar dan wel onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat de heren fatsoenlijk behandeld dienden te worden en voor het overige goede orde te houden. Vervolgens begonnen de Roermondse, opgehitst door de Weertenaren, nu ook over publicatie van het Brabants manifest te praten. De Staten hadden hen echter aan het verstand gebracht, dat dat onderschikking aan de Brabanders zou betekenen. Daarop veranderden ze van mening en vroegen bij verzoekschrift dat ze zich onmiddellijk en zonder tijd te verliezen onafhankelijk moesten verklaren en dat men toetrad tot de unie met de Brabanders als het beste en enige middel om zich tegen een verovering door de Brabanders te beschermen.⁶⁶ Een volstrekt onjuiste voorstelling van zaken wordt hier door 'Sijben opgediend. Hij schuift de verantwoordelijkheid voor de gebeurtenissen geheel naar andere partijen. In dit geval naar de agressieve Brabanders en bij de Weertenaren, die als hulptroepen fungeerden. Hij laat de Staten en daarmee zichzelf en eveneens de Heerma's volledig buiten schot. Alles zou derhalve gedaan zijn om erger te voorkomen.

9. 1790: Het jaar van de onafhankelijkheid

In Weert zal zeer spoedig na de onafhankelijkheidsverklaring van 1 januari 1790 van de Staten van Gelderland dit document met verzoek om tot publicatie over te gaan ontvangen zijn. De verklaring was bestemd voor de regenten van het Land van Weert. In ieder geval moeten ze van deze opzienbarende gebeurtenis gehoord hebben. De vijfenzeventig Weertenaren waren nog niet terug van hun geslaagde transport van de drie gevangenen naar Brussel of men werd met deze verklaring geconfronteerd. De magi-

straten van de drie plaatsen werden gedwongen een standpunt in te nemen. Op 9 januari vergaderen zij over een concept-resolutie. Hierin staat dat ze zich niet onafhankelijk verklaren vanwege de problemen die dat met zich meebrengt. Tot nu toe hebben zij zich steeds gericht naar de orders van de Staten van Brabant. De magistraten willen daarom bij deze Staten informeren of zij - weliswaar met instemming van de prins van Chimay als heer van Weert, Nederweert en Wessem - niet onder de oppervoogdij en bescherming van de Staten van Brabant kunnen komen en in ruil daarvoor een zekere contributie betalen. Daarbij zou er in Weert tevens een raad van appel gevestigd moeten worden. De raadsheren worden in deze constructie benoemd door de Brabantse Staten; het Land van Weert betaalt ze. Deze raad van drie rechters en een griffier zal het Hof in Roermond vervangen. Daaruit vloeit ook voort, dat de drie heerlijkheden onafhankelijk van de provincie Gelderland verklaard moeten worden. Zij hebben daar nooit toe behoord. Twee personen worden al aangewezen om deze voorstellen in Brussel aan te kaarten.⁶⁷

Blijkbaar roept deze afwachting concept-resolutie intern de nodige discussie op, want de volgende dag op 10 januari 1790 verklaren Weert, Nederweert en Wessem zich toch onafhankelijk en wel in het algemeen belang. De soevereiniteit van Joseph II wordt niet meer erkend.⁶⁸ Maar ook de soevereiniteit van de Gelderse Staten over het Land van Weert werd door de eigen onafhankelijkheid verworpen. Scholtis Costerius tekende vanwege zijn eed formeel protest aan tegen alles wat de magistraten zouden doen ten nadele van de heer en vroeg hiervan aantekening.

Aan het uitroepen van de onafhankelijkheid zal niet vreemd zijn, dat dezelfde dag 200 patriottische dragonders en 200 man voetvolk in Weert arriveren. Waarschijnlijk komen zij van Diest. Zij worden onthaald door de schutterij, die hen tegemoet gaat. De magistraat wacht hen aan de Langpoort op. De klokken worden geluid en de vlag op de toren gezet.⁶⁹ Vuurpijlen worden afgeschoten. Het moet kortom een groot feest zijn

ONAFHANKELIJKSHEIDSVERKLARING

De Borgemeesters, Schepenen Ende Geswoorene Van den Vrijen Lande Van Weert, Nederweert ende Wessem representeerende het Volk ende gemeijntens Van desen Lande in aendagt neemende hunne actueele gesteltenisse hebben geresolveert de natie te verklaeren zoo zij doen bij desen independent ende ontbonden van alle Trouwe aen den Kijser Josephus II ende Vervolgens hun te stellen soo zij hun bij desen zijn stellende uyt den naeme Van alle de natie ende Voor de selve in possessie der Souvereijniteit Van desen Voors. Lande om uyt Cragte der selve door hun representeerende het Volk Van deesen Lande alle Ende iegelijk des selfs rechten geoeffent te worden tot het Gemeijn welzijn.

Ten welker Effecte deese promptelijk sal worden gepubliceert ende geafficheert ende Gesonden waer het behooren zal.

Actum in de Generaale Wettelijke Ende Landsche Vergaederinge dezen thierenden janry 1790.

*Ter Ord.tie Van de Borgemeesters,
Schepenen en Verdere Regeerders Voors.*

G. Bloemarts Secr.ris

geweest met een uitgelaten publiek en voor de Weertenaar een enerverende gebeurtenis. Het hooi en de haver voor de paarden van de militairen wordt door het Land van Weert betaald⁷⁰, maar later wel weer verrekend in de landsrekening.⁷¹ Op 14 januari 1790 kwamen deze troepen - iets minder in getal - in Roermond aan.

Met de onafhankelijkheidsverklaring op zak gaan Peter Meewis en Joannes Nijen naar Brussel om de Staten van Brabant te vragen de drie heerlijkheden in die provincie te incorporeren teneinde de rechten van het Land van Weert te beschermen.⁷² Dit zijn nogal vergaande voorstellen voor institutionele en territoriale verandering. Niet alleen zou de leenverhouding tussen de prins van Chimay als heer van Weert, Nederweert en Wessems en de hertog van Gelre, nu vertegenwoordigd door de Staten van Gelderland, door een nieuwe leenband met de hertog van Brabant, thans de Staten van Brabant, vervangen moeten worden, maar ook zou het grote Brabant met ruim de helft van de toch al kleine en nauwelijks levensvatbare provincie Gelderland uitgebreid worden. Het mag in ieder geval duidelijk zijn dat niemand wachtte op meer interne moeilijkheden in de jonge republiek en dat een conflict tussen de Staten van Gelderland en de Staten van Brabant over hun territorium niet in beider belang lag.

De Weerter bevolking bleek nog duidelijk onder de indruk van de historische gebeurtenissen te zijn. De magistraat verbiedt bijeenkomsten bij nacht en ontij. De mensen mogen ook niet zonder licht in de lantaarn op straat lopen of binnen de stad met snaphanen, pistolen, kanonnekens of vuurpijlen schieten.⁷³ Men probeerde hiermee grip op de situatie te krijgen.

De wetten van Joseph II worden niet meer nageleefd. Zo wordt er weer begraven op het Oudkerkhof en in de kerk. Of daar een wettelijke grondslag voor valt te betwijfelen. Een resolutie van de magistraat betreffende kerkelijke aangelegenheden zal men in het Weerter resolutieboek niet aantreffen. Ook valt sterk te betwijfelen, of de drie magistraten de ordonnantie van de Staten van Gelderland van 2 januari 1790⁷⁴ ooit gepubliceerd hebben. Men wilde immers niets met de Staten te maken hebben. In deze ordonnantie werden de edicten van Joseph II met betrekking tot begrafenissen, geestelijke broederschappen, huwelijk, processies en kermissen als strijdig met de constitutie van Gelderland ingetrokken. De Staten van Gelderland blijven overigens het begraven in kerken verbieden.

Er worden comités gevormd, die de bevolking van Weert en Nederweert gaan vertegenwoordigen. Het oprichten van comités gebeurde trouwens op vele andere plaatsen in de Zuidelijke Nederlanden. In Weert komt eind januari een comité van 38 personen tot stand, afkomstig uit stad en buitenie (zie overzicht). Alleen Swartbroek is er niet in vertegenwoordigd.⁷⁵ In Nederweert komt het comité pas half maart 1790 van de grond (zie overzicht).⁷⁶ Alle notabele personen - de geërfden - kiezen bij meerderheid van stemmen een aantal personen. Dit is eigenlijk een vorm van censuskiezrecht, een idee uit vonckistische hoek. De gekozenen worden beëdigd. De eedformule bestaat uit een aantal onderdelen. Als eerste moet men verklaren alle kerkelijke en geestelijke rechten te beschermen. Op de tweede plaats komt het behoud, de bevordering en het nakomen van 's lands gerechtigheden en welzijn. Op de derde en laatste plaats komt een plicht tot geheimhouding van alle resoluties en onderhandelingen, een verbod op het onderhouden van contacten met niet-patriottische figuren en voorts om niemand nadeel te berokkenen, ook niet aan de heer, de prins van Chimay.

Met de eed wordt ook een nieuw resolutieboek voor de magistraat van Weert aangelegd om het nieuwe tijdperk ook documentair-bestuurlijk gestalte te geven.

Nadat de binnenburgemeester van Weert, Martin Janssens, neef van Joseph Janssens, pastoor van Weert, van zijn reis naar Brussel is teruggekeerd, vindt hij thuis de onaf-

Leden van het Comité van Weert

Den Heere Scholtis (F.J.J. Costerius)
 Br. Martinus Janssens
 Jacobus Verstappen
 Joannes Keulen, ook schepen
 Joannes Prinsen
 Den Heere Doctor Haex
 Br. Matthijs Croesen
 Br. J.F. van den Eynden
 Den Heere Fr. Brusselaers, ook schepen
 Joannes Keulen, Meykuyt
 Br. Peter Beelen
 Den Heere Beerenbroek
 Br. C. Joosten, ook schepen
 Den Eerw. Heer Procurator Pellemans (vd
 Reguliere Kanunniken)
 Den Heere Advocaet Waegemans
 Antonius Truijens

Keent

Matthijs Janssen
 Simon Beelen, ook schepen
 Jan Nijen, ook schepen
 Cornelis Campers
 Willem Pelsers
 Jan Truijen
 Hendrik Janssen

Altweert

Jan Govers

Boshoven

Lins Coppen
 Gielis Meewis

Hushoven

Peter Koppen

Joannes Pelsers
 Hendrik Gielis (toevoeging)

Laer

Willem Aspers
 Joannes Knaepen
 Peter Nijmens (toevoeging), ook schepen

Leucken

Jacobus Snijers
 J.B. van Thulden

Tungelroij

Peter Moonen

Voorpoorten

Joannes Vinckers
 Joannes van Otto, ook schepen
 Martinus Knapen

Leden van het Comité van Nederweert

Peter Meeuwis
 Godefridus van Otto
 Joannes Siben
 Henricus van Otto
 Francis Stinen
 Hendrick Trouwen
 Joost Lennaerts
 Joseph Laemen
 Thomas Kempers
 Ruth Bongers
 Peter Joseph Nijs
 Joannes Denters

hankelijkheidsverklaring vanwege de Staten van Gelderland. Wegens vele dringende zaken brengt hij die belangrijke verklaring merkwaardigerwijs pas op 29 januari 1790 ter behandeling in de landsvergadering van Weert, Nederweert en Wessem. Daar is men van mening, dat het Land van Weert nooit tot de provincie Gelderland heeft behoord of daar ooit enige verwantschap mee heeft gehad. De regenten begrijpen dus niet waarom zij zo'n stuk toegezonden krijgen. Zij zijn nu zelf onafhankelijk en besluiten dit aan de Staten mede te delen en de verklaring te retourneren. Notaris Havens uit Nederweert krijgt opdracht naar Roermond te gaan en dit document ten huize van syndicus Sijben af te geven en daarvan protocol op te maken.⁷⁷ Omdat Sijben echter in Brussel zat, heeft de notaris zijn vrouw aangesproken. Sijbens echtgenote beloofde de 'acte van protestatie' naar hem op te sturen.⁷⁸

Later in het jaar, namelijk op 1 mei 1790 geven de comités van Weert en Nederweert aan de burgemeesters opdracht alle stukken van de Staten van Gelderland die zij normaal ontvangen, per omgaande terug te sturen. De eerder ontvangen stukken gaan ook terug.⁷⁹

Jacob Snijers van Leuken en Peter Meeuwis van Nederweert gaan begin februari in opdracht van de comités van de drie plaatsen naar Brussel om daar opnieuw de rechten van het Land van Weert bij de Staten van Brabant te verdedigen en met de andere

representanten van de *Nederlandse* natie te overleggen.⁸⁰ Het eerdere bezoek had blijkbaar geen effect gehad, evenmin als dit bezoek, want namens Weert en Nederweert wordt dit bezoek nog eens herhaald in mei 1790.⁸¹ De Staten van Brabant hadden er geen zin in.

Eind maart 1790 richt het Weerter comité zich tot de prinses van Chimay in Parijs. Zij was bij afwezigheid van haar echtgenoot de vertegenwoordigster van de heer in de drie heerlijkheden. Het comité deelt haar mee dat Joseph II van zijn soevereiniteit vervallen is verklaard en dat deze nu is teruggekeerd naar de bron, zijnde het volk. Hier komt de leer van de volkssoevereiniteit om de hoek kijken, een vonckistische opvatting. De soevereiniteit keerde in deze visie niet terug naar de heer of naar de situatie van voor de confiscatie van de drie heerlijkheden in 1568.

De onafhankelijkheid is uitgeroepen om de rechten van de prinses en die van henzelf veilig te stellen en om zich beter te kunnen keren tegen de aanspraken van anderen. Daartoe is een door het volk gekozen comité opgericht, dat de heerlijkheden Weert en Nederweert bestuurt. Haar rentmeester en scholtis Costerius heeft haar de vorige maand over dit alles geïnformeerd. Zij heeft toen op verzoek van het comité Costerius tot commissaris aangesteld om over haar belangen te waken. Maar nu hij inmiddels zitting heeft genomen in het comité, legt hij zijn functie als commissaris neer. Het comité vraagt de prinses een nieuwe commissaris aan te stellen, die Nederlands spreekt. Ze sturen haar tevens een rapport, waarin zij aangeven waarom zij weigeren zich te incorporeren in Gelderland en waarom zij zich bij Brabant willen aansluiten. Dit streven is trouwens ook in haar belang, zo vindt het comité.⁸²

Blijkbaar was de functie van comitélid in die turbulente tijd voor scholtis Costerius belangrijker of invloedrijker dan de functie van rentmeester. Er heerste - zoals we reeds gezien hebben - nogal wat ongenoegen over het streven van de heer de eigendom van de woeste gronden voor zich op te eisen. Daarnaast drukten de tienden en de cijzen nog op de opbrengsten en bezittingen van de boeren. In deze revolutionaire tijd kwamen de heerlijke rechten - waarvoor de gemeenschap niets terugkreeg - nog meer onder vuur te liggen. Hoe dit nu in elkaar steekt is onbekend evenals op welke wijze de contacten tussen de prinses en haar ex-rentmeester nu verliepen. De heerlijkheidsarchieven van Weert, Nederweert en Wessem zijn immers sedert 1931 verdwenen.⁸³

Het Weerter comité stelde in april 1790 zeven nieuwe schepenen in hun functie van rechter aan; de oude waren er reeds meer dan twee maanden geleden mee opgehouden. Volgens kroniekschrijver Goofers zijn ze zelfs afgezet. De rechtspraak die nagenoeg tot stilstand was gekomen, moest toch voortgang kunnen vinden. Costerius weigert echter - zelfs in volle vergadering van het comité - nieuwe schepenen aan te stellen; hij wil zich niet in de belangen van de prinses mengen, zodat het comité zelf maar - bij meerderheid van stemmen van de geërfden - voorlopig nieuwe laat kiezen. Costerius wordt als scholtis wel verzocht hen de eed af te nemen. De zeven nieuwe schepenen waren allen comitéleden. Geheel in overeenstemming met de oude procedure kwamen er drie uit de stad, drie uit de buitenie en één van de voorpoorten.

De nieuwe schepenen dienen aan een aantal eisen voldoen. Ze moeten katholiek en mogen geen lid van een sekte zijn. Trouw aan de wettige soeverein - die niet nader werd aangeduid - wordt als vanzelfsprekend beschouwd. Voorts dienen zij te oordelen naar hun beste gevoel en inzicht en met gebruikmaking van hun vijf zintuigen. Zij mogen geen geheime raad en geen giften aannemen.⁸⁴

In de zomer van 1790 komt het zover dat de vlastiende niet verpacht kan worden, omdat er zich geen pachters melden. Oude mensen vertellen in dit verband, dat er ten

onrechte een tiende wordt geheven over de opbrengst van het vlas. Het was vroeger slechts een gebruik geweest en geen recht. De lammertiende werd wel verpacht, maar de pachter is daarop de stad uitgejaagd. In 1790 waren er geen inkomsten uit deze kleine tienden, zo blijkt uit de tiendenafrekening.⁸⁵ Tegen deze aantasting van oude rechten werd niet opgetreden of er kon niet tegen opgetreden worden. Dat betekent dat er in Weert een sterk verzet tegen dit soort heffingen moet zijn geweest. Kroniekschrijver Goofers klaagt trouwens over de verandering van twee- naar eenjarige pacht van deze tienden. De eenjarige pacht was voordeliger voor de tiendheffers.⁸⁶ Er kon dan namelijk, gezien de aard van deze tiende, minder met de opbrengsten door de tiendplichtigen gemanipuleerd worden.

Er dreigden voedselschaarste en speculatie te ontstaan. In Weert gaan begin mei 1790 speciaal daartoe aangestelde commissarissen alle voorraden rogge en boekweit bij de inwoners inventariseren, zonodig met geweld. Export blijft verboden; het oude verbod van september 1789 blijft van kracht.⁸⁷ De graanprijzen zijn hoog. Het comité probeert uit Brabant 200 zakken rogge in te voeren om de grootste nood te lenigen.⁸⁸

Daarnaast herhaalt het comité eind mei 1790 een oude ordonnantie van het Hof van Gelderland van oktober 1785 met betrekking tot het leggen van dreig- en brandbrieven. Er was in genoemd jaar een dergelijke brief in Leveroy gevonden.⁸⁹ Iedereen is verplicht dergelijke zaken aan te geven op straffe van een boete van 1000 gulden Brabants. De eventuele melders wordt op verzoek anonimiteit gewaarborgd, tevens wordt hen een premie van 100 dukaton in het vooruitzicht gesteld. Men verbiedt enig geld aan de afpersers te betalen op straffe van een boete van 1000 dukaton. Bij ontvangst van een dreigbrief moet de scholtis het bedreigde goed direct taxeren in verband met het betalen van een schadevergoeding ingeval de bedreiging uitgevoerd zou worden.⁹⁰ De politieke onrust en de slechte voedselverzorging legden een basis voor deze vorm van crimineel gedrag.

Op 5 juni vraagt men opnieuw aan Brabant om 500 sisters rogge te mogen importeren. Deze moet Laurens Frencken dan persoonlijk bij de burgemeester afleveren.⁹¹ De verzoeken werden merkwaardigerwijze bij het Soeverein Congres of bij de Staten-Generaal ingediend, die daar beide geen bemoeienis mee hadden. De Staten van Brabant gaven in ieder geval op dit verzoek hun toestemming, met dien verstande dat Weert de gebruikelijke rechten zoals markt-, vervoers- en paardengeld zou betalen.⁹²

Het comité besluit eind juni 1790 dat het brood 16 stuiver zal gaan kosten en dat de meerkosten van het aangekochte Brabantse graan door de gemeente worden gedragen.⁹³ Tevens komt er veertien dagen later een verbod voor bakkers en anderen om vóór de komende oogst nog bruinbrood aan vreemdelingen te verkopen. Bij overtreding wordt het brood ten behoeve van de armen in beslag genomen en een geldboete van een dukaton opgelegd.⁹⁴ Ook Goofers klaagt over het dure koren. Het brood kostte voor de oogst wel 20 stuiver of 1 gulden en het koren tegen 3 gulden per vat. Het brood is volgens hem al anderhalf jaar niet onder de 17 stuiver geweest. Vergiste Goofers zich hier niet, want in juni 1790 was het brood immers op 16 stuiver gezet.

Dat er onrust heerst, blijkt uit het feit dat comité en magistraat van Weert zich in juli 1790 genoodzaakt voelen erop te wijzen dat zij de wettige representanten van het volk zijn. Degene die dat in twijfel trekt, zal bestraft worden. Met name de juristen worden gewaarschuwd de autoriteiten niet te kwetsen, want anders worden ze zonder meer als rustverstoorders en vijanden van de natie aangemerkt. De Weerter autoriteiten stellen de volgende boetes vast. Bij de eerste keer worden de landwetten van toepassing verklaard. Bij de tweede keer worden de overtreders op water en brood gezet of overgeleverd aan het Soeverein Congres in Brussel. Met landwetten wordt het Gelders land- en stadsrecht bedoeld, met name wordt verwezen naar folio 354 § 4. Deze paragraaf handelt over laster, smaad of overlast, die officieren, gerechtslieden of dienaren wordt aan-

Willem Joseph Luytgens (1722-1802), kanselier Hof van Gelderland (1779-1794). In opdracht van generaal Vander Mersch met behulp van de Weertenaren gearresteerd.

Chimay eerst maar eens duidelijk moet maken of het jachtrecht wel een heerlijk recht is. Mocht dat zo zijn, dan jagen zij niet meer. Magistraat en Comité vinden de affaire gezien de tijdsomstandigheden niet gepast en schorsen deze zaak. De ordonnantie wordt overigens niet ingetrokken. Vier van de vijf⁹⁸ jagers verklaren na voorlezing van het besluit van het comité, zich daaraan niet te houden, omdat deze zaak wel 3 tot 12 jaar zou kunnen gaan aanslepen.⁹⁹ Twee dagen later komen zij hier om onbekende redenen op terug; zij blijken plotsklaps onnadenkend te zijn geweest. Zij erkennen het comité als wettige representant en zullen zich voor de rest aan zijn resoluties houden.¹⁰⁰

Op 28 september 1790 besluiten Weert, Nederweert en Wesselom zich te verbinden door een unie aan te gaan met het doel sterker te staan om gerechtigheden, privileges en de costumen of het gewoonterecht van het land te verdedigen en elkaar bij te staan, en voorts het land te beschermen tegen iedereen die schade zou kunnen berokkenen. Verder mag niemand contracten aangaan die het hele land raken, tenzij met goedkeuring van de gehele unie of de meerderheid van het land.¹⁰¹

De militaire situatie werd in die periode dreigender; de patriotten waren aan de verliezende hand. Pastoor J. Janssens, doctor Haex en Jacob Sniijders krijgen 3 oktober 1790 opdracht van het Weerter comité om naar de Staten van Brabant in Brussel te gaan voor het doen van een patriottische gift.¹⁰² De pastoor had namelijk samen met anderen met de schaal geld opgehaald in de hele gemeente. De deftige burgers hadden hun zilveren schoengespen ter beschikking gesteld en schutterij St.-Catharina een gedeelte van haar zilverwerk. De aankoop van vier kanonnen à 30 louis per stuk kan hiermee gefinancierd worden. De schoenen moeten voortaan maar met riemen gebonden worden, zo was verordonneerd. Sommige heren kregen daar met hun vrouw ruzie over, zo verhaalt Lambert Goofers. Toen de omwenteling voorbij was, hadden ze spijt van hun schenking.

gedaan.⁹⁵ Opvallend is, dat men het gangbare Gelderse recht gedeeltelijk bleef hanteren. Het zou ook erg veel moeite, tijd en geld gekost hebben om bijvoorbeeld het Brabantse recht hier van toepassing te verklaren.

Het jachtrecht vormt een aloude twistpunt. De juridische vraag was in hoeverre de heer hier rechtmatig over kan beschikken. Op zondag 5 september 1790 is er zowel groepsgewijs als individueel gejaagd. Magistraat en comité van Weert verbieden dat. Omdat de jagers zich waarschijnlijk beriepen op konijnenschaade, verklaart de stedelijke overheid dat daarin zal worden voorzien. Mocht iemand toch menen over een jachtrecht te beschikken, dan diende hij dat binnen drie dagen te melden. Naast affichering op de gewone plaats worden de *rotmeesters* van de buitenie opgedragen hun *rotgezellen* direct van deze ordonnantie op de hoogte te brengen.⁹⁶ Vijf Weertenaren⁹⁷ zijn het met deze gang van zaken niet eens. Zij vinden dat de prins van

Aan het einde van het jaar, vlak voordat de Oostenrijkers Namen binnenvallen, kondigen de magistraat en het comité van Weert en Nederweert op 22 november 1790 een uitvoerverbod af op rogge, haver, meel, aardappelen, hooi en strooi op straffe van confiscatie van vruchten, kar en paard. De opbrengst hiervan gaat voor 1/3 naar de aanbrenger en voor 2/3 naar de armen. Tegelijkertijd wordt afgekondigd dat als de molens niet kunnen malen bij gebrek aan wind, men de hoeveelheid graan moet aangeven die men in dat geval wil uitvoeren. Graan dat door vreemdelingen om te malen wordt binnengebracht, mag men wel uitvoeren.¹⁰³ Deze ordonnantie wordt drie weken later, als de Staten van Gelderland zich al aan de keizer hebben onderworpen, weer ingetrokken.¹⁰⁴ Blijkbaar ging het om een voorzorgsmaatregel.

10. De eerste problemen over de contributiebetaling

Het uitroepen van de onafhankelijkheid door de Staten leidt niet alleen tot de eerder beschreven moeilijkheden met Cruchten, Brempt en Wegberg, maar veroorzaakt ook problemen in Roermond zelf. De tienmannen en de regerende meesters van de ambachten betwisten de soevereiniteit van de Staten. Deze ligt bij het volk; de Staten zijn slechts de tijdelijke representanten ervan totdat er een regeling getroffen is. De Staten gaan hier niet op in. Zij blijven aan de macht in hun Gelderse republiek.¹⁰⁵

Wat de Staten aan Roermond niet toestaan, namelijk een structurele verandering van hun bestuur, kunnen ze moeilijk aan Weert, Nederweert en Wessems wel toestaan. Maar deze vragen daar niet eens om. Zij willen los van Gelderland en aansluiting bij Brabant, zoals al is aangegeven. Een van de wapens waarover de drie heerlijkheden beschikken, is het weigeren de jaarlijkse contributie van 18000 gulden aan de landrentmeester in Roermond af te dragen, zoals dat gebruikelijk was. De landrentmeester werkte nu voor de Staten van Gelderland.

In april 1790 beginnen de eerste problemen. Het Soeverein Congres in Brussel vraagt de Staten in Roermond de republikeinse kas aan te vullen en vijf paarden voor het leger te leveren. Daartoe zijn zij niet in staat. De provincie is vrij klein en enkele daarbij behorende vrije heerlijkheden hebben zich onafhankelijk verklaard en dragen niets meer af. Deze sturen zelfs de aan hen gerichte stukken retour. De Staten vragen het Congres hun de geëigende middelen te verschaffen zodat het Land van Weert en de andere vrije heerlijkheden hun bijdrage weer in de provinciale kas storten.¹⁰⁶ Ondertussen manen de Staten diegenen aan, die in gebreke zijn gebleven hun quota te betalen, opdat zij aan hun verplichtingen kunnen voldoen wat betreft de staatskas en de paarden. De Staten zijn gebonden aan het Unieverdrag. Dat verdrag garandeert immers vrijheid en geluk voor de provincie. Mocht dit verzoek niets opleveren, dan zijn de Staten genoodzaakt de nodige dwangmiddelen op te leggen met behulp van de Staten-Generaal en de fiscaal van de republiek.¹⁰⁷

Het resultaat was bedroevend. Weert en Nederweert hebben de brief gewoon teruggestuurd. Weert is er niet zeker van of de brief wel echt is en Nederweert wil alleen aanwijzingen uit Brabant aanvaarden. Wessems heeft de brief wel geaccepteerd, maar betaalt eveneens niet. Nu zouden de Staten hun dreigement waar moeten maken, maar bij nader inzien vonden ze het toepassen van geweld niet raadzaam. Weert en Nederweert accepteren de autoriteit van het Hof evenmin, dat hierbij ingeschakeld moest worden. Bovendien zouden de afvallige gemeenten wel eens geweld met geweld kunnen beantwoorden. Het garnizoen van kapitein Smeesters in Roermond is niet voldoende bewapend om de talrijker zijnde Weerter boeren in het gareel te krijgen. Daarbij komt nog, dat de stad Roermond in een open gebied ligt en dus gemakkelijk blootgesteld kan worden aan strooptochten en vangennemen, zoals de heren Staten al eens meegemaakt hebben.¹⁰⁸

11. De drie expedities van onderluitenant Bonnet aan Weert

Onderluitenant Bonnet van de compagnie van kapitein Smeesters, die in Roermond gelegerd was, kreeg driemaal opdracht naar Weert te gaan en deed daarvan verslag.¹⁰⁹ Het eerste bezoek van Bonnet aan Weert had betrekking op het veilig overbrengen van munitie naar Roermond. Dit transport zou vanuit Brabant over Weert plaatsvinden. Bonnet moet toezien dat dit zonder probleem doorgang kan vinden. Maar om geen argwaan bij de Weertenaren te wekken, krijgt Bonnet opdracht om deserteurs te zoeken. De onderluitenant vertrekt met zes soldaten op 9 mei 1790 naar Weert en meldt zich bij burgemeester Janssens voor logies. Deze zegt hem op dreigende toon, dat als hij namens de Staten van Gelderland komt, hij dan beter rechtsomkeert kan maken en wel zo snel mogelijk. Komt hij echter op order van de kapitein dan kan hij blijven, mits hij zijn opdracht kan tonen. Dat doet Bonnet en hij gaat daarna op patrouille in Weert na toestemming van het eerste lid van het comité, Haex, en vergezeld door 200 gewapende mannen. Deze gang van zaken heeft zich nog enige tijd zo voortgezet, ook na Bonnets vertrek. Korporaal Godar is achtergebleven. Uiteraard vond men geen deserteurs, maar de munitie zal ondertussen wel veilig in Roermond zijn aangekomen. Waarom het dwaalspoor werd uitgezet, wordt niet duidelijk. Bonnet zwijgt hierover. Vermoedelijk wilde de militaire overheid de indruk vermijden, dat men Weert wilde bezetten.

Midden juni 1790 maakt kapitein-recruteur De Meer uit Roermond voor het Congres een inlichtingenrapport op over de situatie in het Land van Weert. Er bevinden zich daar inwoners en buitenlanders, die een negatieve invloed uitoefenen door hun schadelijke praatjes. Deze personen noemen zich openlijk *vonckist* en zijn zeer brutaal. Zij vertellen dat het volk *soeverein* is. Dit heeft ertoe geleid dat een groep boeren de bossen van ene Rerens heeft gerooid, die deze met veel kosten had aangelegd en die nu kaprijp waren. De Meer is van mening, dat zolang pastoor Janssens, zijn broer de redeenaar¹¹⁰, de medicus Haex en neef Janssens, burgemeester, niet zijn aangehouden, het volk zich niet aan het Congres zal onderwerpen. Dan wonen er in Weert enkele Hollandse vluchtelingen, die grote vonckisten zijn en tegen de staat ageren. Voorts zijn er ook nog royalisten, die de dorpen aflopen om de boeren met praatjes en valse nieuwtjes te winnen voor de keizer. Als het Congres het goed vindt, zal hij een van de grootste schuldigen onder hen arresteren om daarmee de rest te intimideren.¹¹¹ De Staten van Gelderland krijgen op 16 juni 1790 al een verzoek van het Soeverein Congres, namens kanunnik Van Eupen, om doeltreffende maatregelen tegen de verwarde geesten te treffen en zonodig een beroep te doen op de kapiteins De Meer en Smeesters.¹¹²

Twee maanden na zijn eerste bezoek, op 8 juli 1790, gaat Bonnet met een korporaal en acht soldaten weer naar Weert om daar in opdracht van kapitein Smeesters onderzoek te doen naar een zekere Jan Eustachius Janssens, die zich als luitenant-recruteur heeft uitgegeven. Deze moet gecontroleerd worden of hij wel de vereiste opdracht en het patent heeft en bij gebreke daarvan dient hij gearresteerd en naar Roermond getransporteerd te worden. Voor de duidelijkheid van het verhaal moet gezegd worden dat deze Janssens een Weertenaar is en dat de burgemeester en de pastoor zijn oom zijn. Bij aankomst in Weert om 6 uur 's avonds treft Bonnet de gezochte Janssens op de Markt. Bonnet wil hem aanspreken, maar Janssens vlucht dan het huis van Haex in. Bonnet loopt hem achterna, gaat ook naar binnen en vraagt Janssens dan met alle mogelijke souplesse en beleefdheid zijn patent en opdracht te tonen, waarop deze brutaal antwoordt dat hem dat niets aangaat. Bonnet moet hem dan harder gaan aanpakken, waarop de heer Haex zich ermee bemoeit en aan Bonnet vraagt wat nu de bedoeling is en om zijn order ter inzage te geven. Dat doet hij, waarop Haex vervolgens aan Janssens opdracht geeft om met zijn papieren voor de dag te komen. Deze toont daarop zijn

Frans Bernard ridder van der Renne (1738-1810), griffier Hof van Gelderland. In opdracht van generaal Vander Mersch met behulp van de Weertenaars gearresteerd.

nog geldige opdracht, waarvan Bonnet een kopie maakt. Over het patent werd in Bonnets verslag van de gebeurtenissen niet gesproken. Blijkbaar kon Janssens alleen zijn opdracht laten zien. Janssens is, volgens Bonnet, niet tevreden over de gang van zaken en snelt verschillende huizen langs om rond te vertellen wat er gebeurd is. Hierop ontstaat er gemor en ongenoegen, waarop Bonnet besluit met de kopie naar Roermond te vertrekken. Het is inmiddels 7 uur 's avonds geworden. Tot zijn verbazing worden ze door een teugellose groep gevolgd, onder wie de moeder en verschillende andere familieleden Janssens, die de meest grove beledigingen en ook nog stenen naar hen werpen alsof ze de grootste booswichten ter wereld zijn. Bonnet ziet zich gedwongen om naar de burgemeester terug te gaan. Daar vraagt hij hem als 'vader des volks' de mensen op hun gemak te stellen. De burgemeester heeft daar geen zin in. Hij kan niets doen, zolang Bonnet de personen niet gevonden heeft die hem gevolgd en omsingeld hebben. De onderluitenant vertrekt onverrichter zake. Bonnet ontwaart daarna een opdringende meute, die het ergste doet vermoeden en ziet zich genooddaakt zijn pistool te trekken en vervolgens met los buskruit te schieten. Voor een moment helpt dat. Zijn manschappen beginnen zich echter steeds meer op te winden over de onbeschaamdheden en om nare gevolgen te vermijden, loodst hij ze een herberg binnen om daar de gemoederen tot bedaren te brengen. Om 11 uur 's avonds wordt Bonnet bij het comité geroepen om te horen wat hij zoekt en zijn orders te tonen. Een van de comitéleden probeert hem vervolgens te beledigen en hem de wet te stellen. Bonnet ziet dat hij zijn opdracht niet precies kan uitvoeren en besluit naar Roermond te vertrekken. Bij zijn vertrek wordt hij door Haex met twee helpers tot een kwartier buiten de stad begeleid. Althans dit is de lezing van onderluitenant Bonnet.

De magistraat van Weert liet over deze gang van zaken geen gras groeien. Want de dag erop, 9 juli 1790, richt hij zich rechtstreeks tot het Congres om dat op de hoogte van het gebeurde te brengen en om de nodige maatregelen te treffen. Het Congres, namens Van Eupen, kan niet veel doen. Het stuurt de klacht van Weert naar het bevoegde orgaan zijnde de soevereine Staten van Gelderland om nadere informatie bij kapitein Smeesters in te winnen en vervolgens de klacht af te werken, zoals het hoort.¹³

Wat schreef Weert? De magistraat stelt dat hij zich inspant rust en orde te handhaven, maar op 8 juli 1790 is er desondanks bijna een slachting aangericht. Luitenant Bonnet uit Roermond is toen om 7 uur 's avonds in Weert met zeven à acht ondergeschikten aangekomen. In plaats van zich bij de burgemeester of iemand van de magistraat te presenteren, nam hij direct zijn intrek bij herberg Het Sweerd - thans La Fontaine - op de

Markt. Van daaruit is hij naar het huis gegaan waar hij een zekere Janssens gezien had. Om 8 uur 's avonds heeft Bonnet de stad verlaten, waarbij hij op de Markt nageroepen zou zijn door kinderen. Na een half kwartier is hij weer teruggekomen om bij de burgemeester zijn beklag te doen. De militairen zouden beledigd zijn. De burgemeester heeft toen gevraagd of hij personen kon noemen of kende, opdat dezen direct gestraft konden worden om hem voldoende te geven. Dat kon hij niet en daarop is hij zonder verder bericht aan wie dan ook naar de Markt gegaan. Daar heeft hij zich met zijn soldaten geposteed en geprobeerd burgers en kinderen van de Markt te verwijderen. Een militair heeft tot driemaal toe de bajonet op het lijf van een burger gezet. De officier heeft zelfs met een pistool op de kinderen en de mensen willen schieten, maar het wapen is gelukkig niet afgegaan. Op het vuur is het volk toen in beweging gekomen. Bonnet had dus conform zijn rapport zonder kogel maar slechts met buskruit geschoten. Het gevolg daarvan is alleen een knal en wat vuur.

Om ongelukken te voorkomen zijn vervolgens enkele magistratspersonen naar de officier gegaan om alles tot bedaren te brengen en hebben het volk verzocht niemand te beledigen. Daarop zijn de militairen vertrokken om enige tijd later voor de derde keer weer terug te komen. De magistraat is toen om ernstige problemen te voorkomen onmiddellijk in vergadering bijeengekomen en heeft via de bellemen laten omroepen dat iedereen van straat moest om straffe van een boete. Om orde te houden zijn een aantal burgers in het geweer gezet en zo is alles zonder ongelukken afgelopen. Bonnet is opgeroepen om een kopie van zijn orders te kunnen nemen en hem werd te verstaan gegeven dat als zijn schot wel was afgegaan, al zijn soldaten geschoten zouden hebben met alle gevolgen van dien. De magistraat heeft zich verder alle moeite getroost de militairen in rust te laten vertrekken en de burgemeester heeft uiteindelijk om 2 uur 's nachts de militairen in persoon begeleid tot buiten de stad.

Beide verslagen, zowel dat van Bonnet als van de magistraat repten niet over een arrestatie of ontsnapping van Janssens. Volgens de magistraat bleef Bonnet vanaf 7 uur 's avonds tot 2 uur 's nachts in Weert en volgens Bonnet vertrok hij pas toen hij zag dat hij zijn opdracht niet volledig kon uitvoeren. Dat laatste kan alleen betrekking hebben op het feit dat hij Janssens niet kon arresteren met het oog op het verzet in de stad daartegen. Janssens was immers niet in staat zijn patent tonen. Deze expeditie zou nog vervelende gevolgen krijgen voor de relatie tussen Weert en de Staten van Gelderland.

Op 17 juli 1790 gaat Bonnet voor de derde keer naar Weert, Hij moet dan een brief, bestemd voor commandant burggraaf De Patin aan luitenant Froidmont, die in Weert is, afgeven. Als hij om 5 uur op de Markt in Weert komt, wordt hij daar door een achttal arbeiders uitgejouwd die hem zelfs met een pak slaag dreigden. Als hij de volgende dag wil vertrekken, gooit een kind van twaalf jaar hem stinkend water uit een volle bus in zijn gezicht, iets wat hij met veel chagrijn heeft moeten ondergaan. Daaruit blijkt klaar en helder hoe die van Weert over het garnizoen van Roermond denken. Bonnet vraagt het departement van oorlog om zijn aangetaste eer te wreken. Deze zaak verdween onder tafel. Er werd geen werk van gemaakt.

De zaak-Janssens was daarmee nog niet afgelopen. Want inmiddels blijkt de tweeëntwintigjarige Jan Eustachius toch ergens gearresteerd te zijn. Hij zit vast in de militaire gevangenis te Brussel, omdat hij eerder in Weert geweigerd heeft zijn brevet of patent te tonen en ook vanwege grove beledigingen aan het adres van kapitein Smeesters, onderluitenant Bonnet en zijn detachement. De militaire aanklager Triponetty in Brussel vraagt begin september 1790 informatie op bij de Staten, omdat er in Gelderland geen auditeur-militair is.¹¹⁴ Janssens heeft ontkend en wil een aantal Weerter getuigen¹¹⁵

oproepen om aan te tonen dat hij noch Smeesters noch Bonnet beledigd heeft. De Staten zagen de bui al hangen en schreven terug dat ze in Weert geen macht hadden om het gevraagde door te zetten. Daarbij betrof het hier een militaire aangelegenheid. De Brusselse auditeur moet maar een officier in Weert benoemen om de gewenste inlichtingen te krijgen en anders moet hij zich maar wenden tot de commandant in Roermond of in Diest.¹¹⁶

Een maand later, begin oktober, bemoeien de Staten zich er toch mee en schrijven naar het departement van oorlog. Zij hebben inmiddels van de Diester commandant begrepen dat de klachten die door Bonnet en de magistraat van Weert zijn ingediend, eerder berusten op een misverstand dan op iets anders. Onderluitenant Bonnet spreekt alleen Frans en verstaat geen Vlaams, zodat de conversatie moest resulteren in een slaande onenigheid, die iedereen in mineur heeft gebracht. Dit is nog erger geworden door er een rampzalige interpretatie aan te geven. De Staten zijn van mening dat men van beide kanten de zaak niet geheel juist voorstelt en wat overdrijft. Verder onderzoek heeft geen zin; de aard van de zaak leent zich daar niet voor. Het leidt alleen maar tot nog meer verbittering onder de Weertenaren, vooral de belangrijkste onder hen, die allemaal vrienden of familie van deze Janssens zijn. Met souplesse en verstandige besluitvorming moet dit proces gekeerd worden en dat zal de rust in de provincie ten goede komen. De Staten vragen om Janssens direct vrij te laten, temeer omdat hij zich vanaf januari 1790 heeft ingezet bij het werven van recruten voor het patriottische leger. De Staten hebben hem zelfs een voorschot van 40 gulden gegeven om de eerste kosten hiervoor te dekken. Op 29 december 1789 had Jan Janssens in Leuven al opdracht gekregen recruten te werven.¹¹⁷ Uit dit alles bleek dat de Staten deze affaire zo snel mogelijk uit de wereld geholpen wilden hebben. De betrekkingen tussen Weert en de Staten in Roermond hadden door deze affaire nog meer averij opgelopen. Nadien werd niets meer vernomen, zodat Jan Janssens wel vrijgelaten zal zijn.

12. De verdere actie voor aansluiting bij Brabant en het aanbod van de Staten van Gelderland

Zoals eerder is aangegeven, hebben Weert, Nederweert en Wessem vanaf het begin van de Gelderse onafhankelijkheid geweigerd het gezag van de Staten in Roermond te erkennen en om aansluiting bij Brabant verzocht. Na drie reeds genoemde bezoeken aan Brussel besluit het Comité van Weert in juni 1790 toch met het statenlid baron de Merwijck van Kessel te gaan praten over zijn brieven. Afgevaardigd worden doctor Haex en de heer Brusselaers.¹¹⁸ Daaropvolgend zijn Haex en de al eerder afgevaardigde Meewis uit Nederweert en Snijders van Weert op 4 juli weer in Brussel om met de Staten van Brabant over het bekende onderwerp van aansluiting te spaken.¹¹⁹

De Staten van Gelderland vinden het langzamerhand tijd schriftelijk hun visie te geven over de pogingen van het Land van Weert om zich los te maken van de provincie, zowel inzake de betaling van de contributie als inzake de rechtsgang naar het Hof in civiele zaken. In een uitvoerig rapport aan de Staten van Brabant van 30 juli 1790 deden zij verslag van de toestand in Weert, voorafgegaan door een kort juridisch historisch overzicht, gevolgd door een aantal voorstellen om uit de gerezen problemen te komen.¹²⁰

De Staten zijn van mening dat Weert, Nederweert en Wessem van oudsher van het graafschap Horn deel hebben uitgemaakt, waarbij deze plaatsen terzelfdertijd leenroerig waren aan de hertog van Gelre. Na de onthoofding van Philips van Montmorency in 1568 heeft koning Philips II, als hertog van Gelre, de landen geconfisqueerd en aan het hertogdom gehecht. Deze confiscatie is weliswaar bij particuliere akte van 17 november 1610 door zijn opvolgers, de aartshertogen Albrecht en Isabella, opgeheven, maar

wel onder het belangrijke voorbehoud van de soevereiniteit. Aanvankelijk werd 6000 gulden contributie aan de hertog betaald, later verhoogd tot 12000 en bij akte van 4 augustus 1675 gebracht op 18000 gulden. Daarnaast had het Hof in Roermond de bevoegdheid van rechtspraak in hoogste instantie. Tot de onafhankelijkheid van Gelderland werd contributie betaald en was de rechtsgang verzekerd. Beide zaken dienen dan ook hersteld te worden. Het Land van Weert stuurt alle brieven en decreten retour, ook die afkomstig zijn van het Congres en het departement van oorlog en die de Staten aan hen doorsturen. Al deze ordonnanties kunnen wel met geweld opgelegd worden, maar de Staten prefereren *'den wegh van soetigheid'*.

Dat hebben zij gedaan door het starten van overleg en onderhandelingen via een van hun leden. Vermoedelijk was dit Van Merwijck. Helaas zijn deze onderhandelingen afgebroken als gevolg van het optreden van de luitenant van het korps, die naar Weert is gestuurd en daar werd beledigd. De regeerders van het Land van Weert zijn daarna weer begonnen alle decreten zonder ze te openen opnieuw terug te zenden, zelfs het Unieverdrag. Ze hadden ze namelijk niet geaccepteerd. In ieder geval hebben de Staten besloten de klacht over het gedrag van Weert inzake de beledigde luitenant Bonnet, die bij het Congres ingediend had moeten worden, op te schorten om toch maar tot een minnelijke regeling te kunnen komen.

Doch de kritieke situaties in Weert worden daarentegen groter. Zelfs de voornaamste inwoners van Weert kunnen de leiders van de onruststokers niet tot redelijkheid brengen. Advocaat Vonck en agent Sandelin¹²¹ zijn hun raadsmanen. Deze oproerkraaiers, aanhangers van de Franse revolutie, hebben aan tweehonderd jagers of stropers vrijheid van jacht toegezegd, terwijl die aan de heer toekomt. Aan anderen wordt weer vrijdom van tienden en van heerlijke rechten toegezegd. De oproerkraaiers hebben het volk zo kunnen verblinden, dat er zich bij de verpachting van de tienden excessen voorgedaan hebben. De veroorzakers zouden bestraft dienen te worden.

De Staten van Gelderland plaatsten Weert in de vonckistische hoek, een hoek die helemaal niet in de smaak viel bij de Staten van Brabant.

Maar ook vroeger deugden de Weertenaren volgens de Staten niet. In september 1750 brak er in Weert een volksoptocht uit naar aanleiding van een heffing op turf. Toen er een detachement paard- en voetvolk naar Weert werd gestuurd om de voornaamste aanstichters gevangen te nemen, hebben de militairen niets durven te ondernemen. Ten tijde van de Zevenjarige Oorlog¹²² (1756-1763) hebben de inwoners van het Land van Weert de kapitein van het korps van Diesel, die in dienst van de Hannoverse troepen stond, gevangengenomen, daarbij veel soldaten gedood en de rest verjaagd. De kapitein kwam contributie ophalen. Enige gewapende lieden van Weert hebben onlangs nog drie heren van het Hof gearresteerd. Roermond is een open stad en de patriottische troepen zijn te zwak en zonder ervaring.

Kortom, het is uitgesloten dat de Staten van Gelderland in staat zouden zijn het Land van Weert te dwingen hun gezag en dat van het Hof te erkennen en om hen de 18000 gulden contributie te laten betalen. Anderen willen het voorbeeld van Weert al volgen, waardoor de troepen, renten, salarissen en andere zaken niet meer betaald kunnen worden.

Zij herinneren de Staten van Brabant eraan, hoe zij hen in 1787 met bijzondere bereidwilligheid vertegenwoordigd hebben en hen hebben ondersteund bij de bescherming van de Gelderse privileges en rechten. Daarop voortbouwende, verzoeken zij de Brabantse staten als bemiddelaars op te treden om met het Land van Weert tot volledige overeenstemming te kunnen komen. Hiertoe moeten zij enige gedeputeerden uit Weert naar Brussel ontbieden. De gedeputeerde van de Gelderse Staten zal spoedig naar Brus-

sel terugkeren. Met behulp van de Brabantse raadspensionaris zou deze de beide partijen tot een minnelijke regeling moeten brengen. De Gelderse Staten vragen om antwoord per estafette.

De Staten stellen de volgende beslissende middelen voor om tot een overeenkomst te komen:

**VOORSTEL VAN DE STATEN VAN GELDERLAND
voor Weert, Nederweert en Wessem**

1. Dat zij in het bezit blijven van al hun privileges, rechten en immuniteiten.
2. Dat zij in de Staten van Gelderland vertegenwoordigd zullen zijn.
3. Dat deze representanten ook gekozen kunnen worden om als provinciaal afgevaardigde naar het Soeverein Congres gezonden te worden.
4. Dat zij niet belast zullen worden met onraadspenningen voor de kosten van de interne regering.
5. Dat zij 18.000 gulden contributie betalen, zoals zij die aan de vorige soeverein betaald hebben, in dier voege dat als de Staten-Generaal de somma niet nodig hebben, zij naar verhouding minder of ook meer betalen.
6. Dat zij naar rato bijdragen in de buitengewone kosten veroorzaakt door de unie met de andere provincies.

De vraag is hoe het Land van Weert op deze alleszins redelijk overkomende voorstellen zal reageren. Immers het zere punt van de soevereiniteit van de Staten over de drie heerlijkheden viel weg, nu zijzelf in de Staten zitting konden nemen. Weert, Nederweert en Wessem zouden als integraal onderdeel in de provincie Gelderland opgenomen worden. De verworven rechten en de hoogte van de contributie bleven in principe gehandhaafd. Helaas zijn geen gegevens over het standpunt van het Land van Weert bekend. Wel vond men het een goede gelegenheid om bij het overbrengen van de patriotische gift aan de Staten van Brabant in Brussel op 3 oktober 1790 nog eens te informeren naar de stand van zaken met betrekking tot het project van 4 juli 1790.¹²³ Dit project kan niets anders zijn dan onbekend gebleven voorstellen, zoals die tijdens de comitévergaderingen van Weert en Nederweert op 25 juni 1790 misschien zijn opge maakt. Het kan ook zijn, dat de voorstellen niets anders behelsden dan een simpel verzoek om aansluiting bij Brabant. Het resultaat is eveneens onbekend gebleven, maar het is logisch te veronderstellen dat de Staten van Brabant zich afzijdig hielden. Deze affaire wordt steeds meer verknoopt met het probleem rondom de contributiebetaling. In de volgende paragraaf zal daar nader op worden ingegaan.

13. Voortgezette moeilijkheden bij de contributiebetaling

Als gevolg van alle hierboven genoemde problemen en onenigheden wordt er door Weert, Nederweert en Wessem nog steeds geen contributie ten bedrage van 18000 gulden Brabants per jaar via Roermond aan de Brusselse schatkist afgedragen. De stad Weert moet daarvan opbrengen 1529-11-0 gulden, de voorpoorten 600-0-0 gulden, de buitenie 7250-5-0 gulden, het dorp Nederweert 6940-4-0 gulden en de stad Wessem 1680-0-0. Deze bedragen zijn betaalbaar in drie termijnen, vervallende de laatste dag van april, augustus en december, en vormen bijna de helft van de totale inkomsten uit bede en contributie van Gelderland.

In augustus 1790 klagen de Staten van Gelderland bij het Soeverein Congres dat niemand zijn vaste bijdrage betaalt, behalve Swalmen, Wegberg en Meyel. Weert, Nederweert en Wessem moeten de laatste termijn van december 1789 nog betalen en voor 1790 is nog niets betaald. De inwoners van Wessem zouden wel willen betalen, maar zij zijn bang voor de wraakgevoelens van de rest van het Land van Weert en de Staten willen ze daaraan niet blootstellen, zeker niet in een tijd waarin de Weertenaren zich steeds heftiger verzetten tegen hun afhankelijkheid van Gelderland. Gezien hun optreden in het verleden is toepassing van geweld niet mogelijk. De reden van het Weertse verzet is voor de Staten niet echt duidelijk, maar twee leden van het Hof met name Luytgens en Stuers hebben hen onder het vorige - keizerlijke - bewind nogal naar willekeur behandeld. Het kwam er dus op neer, dat de Staten het gevraagde geld niet aan Brussel kunnen afdragen met als argument de bedroevende toestand van de provinciale kas.¹²⁴

Twee maanden later, op 11 oktober 1790, besluiten de Staten-Generaal om de drie heerlijkheden rechtstreeks - buiten de soevereine Staten van Gelderland om - aan te schrijven. Zij vragen het Land van Weert om hun geschillen met deze Staten op schrift te zetten, zodat de affaire billijk en rechtvaardig door hen kan worden geregeld. Maar dan moeten ze wel hun quote of in ieder geval alvast 10000 gulden storten in de schatkist te Brussel en wel binnen 10 dagen. Zij hebben namelijk nog niets afgedragen, noch aan Roermond noch aan hen. De Staten-Generaal hebben er vertrouwen in, dat het Land van Weert het geld spoedig zal betalen, vooral gelet op hun grote inzet voor het welzijn en geluk van het vaderland. Dat is gebleken uit de vrijwillige gift die zij aan de Staten van Brabant voor de verdediging van het land hebben gegeven.¹²⁵

De magistraat en het comité van Weert gaan op het verzoek in, en besluiten dat na Allerheiligen het geld, volgens de vastgestelde quote, naar Brussel getransporteerd wordt en dat dan tevens een memorie over de affaire met Gelderland gepresenteerd zal worden.¹²⁶ Aanvullend neemt Weert op 5 november het besluit - samen met die van Nederweert en Wessem - J. Ferd. Brusselaers en Jacob Snijders naar Brussel te sturen om daar de door hen goedgekeurde memorie bij de Staten van Brabant af te geven.¹²⁷ Blijkbaar ontstaat er onenigheid, want drie dagen later komt men hierop terug. In plaats van Snijders gaat nu Jan Nijen naar Brussel. Nederweert wordt in tegenstelling tot Wessem niet meer genoemd. Over de memorie wordt niet gesproken. Reisdoel is het nogmaals uiteenzetten van de positie van het Land van Weert voor het Congres of voor de Staten van Brabant of welk relevant orgaan dan ook. Afhankelijk van hun bevindingen in Brussel zal het Land van Weert verdere maatregelen treffen met betrekking tot de brief van 11 oktober 1790 van de Staten-Generaal.¹²⁸ Feitelijk werd zowel het indienen van de memorie als de contributiebetaling opgeschort.

De brief van 11 oktober 1790 aan het Land van Weert schiet in het verkeerde keelgat bij de Staten van Gelderland. Zij hebben indertijd niet gearzeld om op uitnodiging van Brabant, Vlaanderen en Namen zich onafhankelijk te verklaren en zich bij de unie aansloten, zo schrijven zij de Staten-Generaal in een ellenlange brief een week later. De voornaamste bepalingen in het unieverdrag zijn de erkenning van de soevereiniteit van iedere provincie en de wederzijdse defensie of verdediging. Vanaf het begin hebben die van Weert onbegrijpelijk hardnekkig hun orders genegeerd. Met het oog op de gevaren die eraan kleven, hebben zij geen geweld tegen Weert willen gebruiken, ondanks de aanbeveling daartoe van het Congres. De Staten hebben echter via een comité uit het Congres een regeling met hen willen treffen, hetgeen niet tot stand is gekomen. Daarna hebben zij hulp ingeroepen van de Staten van Brabant, waarbij die van Weert, Nederweert en Wessem zeer zachte en toepasselijke voorwaarden aangeboden werden om hun vertrouwen te winnen en hun terugkeer naar Gelderland te bewerkstelligen. Maar Brabant heeft niet eens geantwoord.

Nu houden de Staten-Generaal zich ermee bezig een eind te maken aan de geschillen en hebben zij het Land van Weert verzocht hun grieven te presenteren. De Gelderse Staten hadden het volste vertrouwen in een goede afwikkeling van deze affaire. Ondertussen onderwierp Wessem zich aan hun gezag met uitzondering van de magistraat en enkele particulieren. De Staten vragen zich af welke indruk de brief van 11 oktober 1790 op de Wessemsers en andere inwoners van de provincie maakt. Want die van Weert strooien op een voor de Staten pijnlijke wijze rond, dat hun onafhankelijkheid erkend zal worden. De Staten van Gelderland zijn niet eens gehoord over de brief, hoewel ze zulks wel gewenst hadden. Zij zullen het verwijt naar hun hoofd geslingerd krijgen, dat ze meewerken aan de opdeling van de provincie. Waar staan de Staten ten opzichte van die van Wessem, die zich net onderworpen hebben en die nu bespot en uitgejouwd worden door hun medeburgers en beschimpingen vanuit Weert over zich heen krijgen.

Om tegen dit alles een dam op te werpen pleiten de Staten voor het beperken van de aangegane schade. Zij stellen de Staten-Generaal voor dat deze aan het Land van Weert berichten, dat de rest van hun quota in de provinciale kas gestort moet worden. Die zullen zij op hun beurt in de centrale kas storten onder aftrek van de gebruikelijke inhouding. Als dit te bezwaarlijk wordt gevonden dan vragen de Staten om als ze het geld komen brengen, in de kwitantie een clause op te nemen, waarin staat dat de 10000 gulden in mindering wordt gebracht op hun contributie voor de provinciale kas. In dat geval verwachten de Staten dan wel om op voorhand een akte te krijgen met vermelding dat deze 10000 gulden zonder toestemming of voorkennis van de Staten is gevraagd om reden dat de landelijk kas in moeilijkheden verkeert. De Staten hopen dat er spoedig een eind aan deze hele zaak komt ten gunste van de provincie en verwachten een datum waarop er in Brussel kan worden gecompareerd. De provincie kan niet weer opnieuw opgesplitst worden; er blijft niets meer van over. Als Weert zijn zin krijgt dan heeft dat een precedentwerking voor andere provincies, waar de een of andere heerlijkheid het in haar hoofd krijgt gelijksoortige pretenties naar voren te brengen. Zij verwachten niets anders dan dat de Gelderse soevereiniteit over de gehele provincie gehandhaafd blijft, mede krachtens het unieoverdrag.¹²⁹

De Staten-Generaal reageren al binnen enkele dagen. Het doel van de brief was om inderdaad zo snel mogelijk aan geld te komen. De brief aan Weert, Nederweert en Wessem moet daarom op generlei wijze gezien worden als een blijk van erkenning. De Staten van Gelderland zullen bij iedere betaling door het Land van Weert de door hen gevraagde akte, dat acceptatie onder alle voorbehoud van hun rechten geschiedt, ontvangen. De Staten-Generaal zijn vastbesloten de geschillen uit de weg te ruimen, maar noemden geen datum om daarmee te beginnen.¹³⁰

De Staten van Gelderland gaan met het antwoord van de Staten-Generaal niet akkoord. Ondanks de tegemoetkomingen wijzen zij de Staten-Generaal erop, dat de Staten de penningen op grond van hun exclusieve soevereiniteit en in de geest van het unieoverdrag moeten ontvangen en ook terug moeten ontvangen. Zij zullen dan op hun beurt zorg dragen voor doorstorting in de centrale kas. Daarbij komt dat behalve in Wessem, met uitzondering van de schepenen aldaar, er ook in Nederweert en in de buitenie van Weert stemmen opgaan om de contributie in Roermond te betalen in plaats van via Weert in Brussel. De Staten wijzen er verder op dat andere heerlijkheden, zoals de heer van Daelenbroeck als bezitter van Herten en Maasniel, het Weerter voorbeeld dreigen te gaan volgen, evenals de heren van Meyel en Kessenich, zodat weldra Gelderland tot niets gereduceerd dreigt te worden. De inwoners van Meyel en Kessenich hebben tot nu toe nog hun quota keurig betaald, maar voor hoelang nog? De invloed van de Staten wordt door de stellingname van de Staten-Generaal verder ondergraven. Daarom richt-

ten de Staten zich op 30 oktober 1790 nogmaals tot Brussel met een verzoek tot heroverweging van hun besluit.¹³¹

De Staten-Generaal zagen dit toch anders. Zij gaan uit van het algemeen welzijn van de republiek en hun resolutie zal en mag niet leiden tot enig nadeel voor Gelderland, zo zal aan de Staten van Gelderland bericht worden. Men besluit tevens om twee brieven naar de drie heerlijkheden te sturen. In de eerste zullen ze gemaand worden om de 10000 gulden eindelijk eens te betalen en als ze deze som ontvangen hebben, zullen ze een tweede brief krijgen. Hierin zal komen te staan dat deze betaling de rechten van de provincie Gelderland niet verkort en dat zij de motieven van beide partijen in hun geschil zo spoedig als de omstandigheden het toelaten zullen onderzoeken.¹³²

Er bestaan inderdaad twee aparte en gescheiden brieven voor Weert, Nederweert en Wessem, maar de inhoud is bijna identiek; de een is van 10 november 1790¹³³ en de ander van 11 november 1790.¹³⁴ De tweede hierboven aangeduide brief werd nooit geschreven.

In de brief van 10 november - er staat geen afzender bij, maar vermoedelijk afkomstig van het Congres - wordt aangegeven dat men nogmaals alle moeite zal doen om de moeilijkheden tussen de Staten van Gelderland en de drie heerlijkheden op te lossen. Ook kunnen ze aanspraak maken op civiele en militaire bescherming, als ze daarom vragen. Maar ze moeten wel per omgaande hun gebruikelijke contributie afdragen. Over het eerder gevraagde bedrag van 10000 gulden werd niet meer gesproken. In de tweede brief moedigen de Staten-Generaal de vaderlandsliefde van de inwoners van het Land van Weert aan en vragen zij om directe storting van hun gewone quota, gezien de aanzienlijke sommen die er op dat ogenblik voor het vaderland nodig zijn. Zij zijn overigens nog steeds in afwachting van hun schriftelijke vertogen ten aanzien van de geschillen met de Staten van Gelderland. De Staten-Generaal zullen dan na ontvangst van de stukken en zo gauw de tijd het toelaat de kwestie in volmaakte onzijdigheid vereffenen. De Staten-Generaal wilden dus ook de volledige contributie innen.

Hieruit volgt dat er nog steeds niets betaald is en dat Weert, Nederweert en Wessem evenmin hun schriftelijke visie ter oplossing van de problemen op tafel hebben gelegd. Nadat de brieven in Weert gearriveerd zijn, stuurt het comité nog twee extra-afgevaardigden naar Brussel. De twee in Brussel krijgen gezelschap van Jan Govers uit Weert en Willem Joosten uit Wessem. Er zal aan de hand van brieven en door hen gevoerd overleg een memorie opgesteld worden, die aan het Congres voorgelegd zal worden.¹³⁵

Over contributiebetaling werd niet gesproken. Het was al 17 november 1790; de val van de republiek kwam nabij. De conclusie, die uit het bovenstaande getrokken kan worden, is dat de Staten-Generaal op dat ogenblik alleen geld wilden zien en dat zij zich in dit uur echt niet over de ruzie tussen de Staten van Gelderland en de drie heerlijkheden konden bekommeren. De Staten van Brabant hielden zich er, als niet-geïnteresseerde belanghebbenden, buiten. De Staten van Gelderland deden een alleszins redelijk bod, maar de onderhandelingen werden afgebroken als gevolg van de incidenten rondom onderluitenant Bonnet. De vraag, die men zich kan stellen is of het Land van Weert wel tot een vergelijk met de Staten uit Roermond wilde of kon komen. De houding van Weert, Nederweert en Wessem ten aanzien van het bod uit Roermond kwam niet uit de verf. Men had wel iets op schrift, maar het werd in Brussel niet ingediend. Toch bleef men maar naar Brussel reizen om te lobbyen. Onderwijl verstreek de tijd totdat het te laat was; de restauratie van het Oostenrijkse gezag zette in.

14. Interne strubbelingen in Wessem

De stad en heerlijkheid Wessem bestond enerzijds uit de stad Wessem, ook wel Binnen-Wessem genoemd en anderzijds uit vier onderhorige gehuchten of kwartieren, namelijk Katert, Oler, Kelpen en Ell oftewel Buiten-Wessem.

In Wessem bleken er tussen de magistraat en een aantal inwoners al sedert april 1790 verschillen van inzicht te bestaan over de houding ten opzichte van de Staten van Gelderland in Roermond.

Het eerste geschilpunt kwam aan het licht door de onderwerping van een deel van de Wessemer bevolking aan de Staten. De magistraat was hier mordicus tegen. Aan welke instantie de contributie betaald moest worden was een tweede vraagstuk. Is het via Weert aan Brussel of direct aan Roermond. Het derde meningsverschil lag in de wijze van aanstellen van de nieuwe burgemeester van de stad Wessem. Moeilijkheden over de aanstelling van de burgemeesters van de gehuchten waren er blijkbaar niet. De magistraat wilde op de oude, traditionele voet verder; een aantal inwoners wilde een andere, naar het leek meer democratische procedure.

Het eerste probleem komt voor iedereen in de openbaarheid als op 21 september 1790 98 gewapende en ongeveer 40 ongewapende Wessemers met slaande trom en wapperende vaandels Roermond binnentrekken. Daar worden ze ontvangen door een detachement dragonders van commandant baron De Roth en een compagnie voetvolk van kapitein Smeesters. De Wessemers onderwerpen zich daarna plechtig aan de heren Staten in de Statenkamer op het stadhuis en zweren trouw aan de katholieke godsdienst, het vaderland en de **Nederlandse** unie. Deze groep bestond grotendeels uit leden van de drie schutterijen van Wessem, te weten de schutten van de broederschap van Sint Medardus, van Sint Sebastianus en Stephanus en van Sint Joris.¹³⁶

De onderwerping kwam niet zomaar uit de lucht vallen. Enkele dagen eerder, op 17 september 1790, waren Willem van Buggenum en Jan Wolfshagen, beiden inwoners van Wessem, gearresteerd en in Roermond gevangengezet. De uitvoerder van deze actie was de al eerder genoemde kapitein-recruteur De Meer uit Roermond. Een derde inwoner, Martin Heuvelmans, diende daarop bij de Staten een klacht over deze geweldsdaad in en vroeg om hun onmiddellijke vrijlating. De gevangenen waren onschuldig en om dat te beklemtonen stelde hij zijn goederen als borg. De Staten gaan daarna bij de kapitein informeren naar de reden van deze arrestaties. De Meer vertelt hen dat er in Wessem model-galgen voor de deur van de pastorie en voor het raam van de weduwe Joosten waren geplaatst, waaronder de daders in hun criminele schaamteloosheid de respectabele naam van de heer Van der Noot hadden geschreven. De pastoor en schepenen Joosten voelen zich dan ook niet veilig in bed. Ook onbehoorlijke uitdrukkingen waren gebezigd, met name tegen Van der Noot die als bedrieger en verrader aangeduid werd. Tijdens zijn onderzoek ter plaatse zijn hem de namen van de twee mannen als de voornaamste onruststokers opgegeven. De kapitein heeft zelfs een lijst van namen van dergelijke personen zoals die door de plaatselijke veldbode zijn genoemd. Behalve de gearresteerden staan daar nog Martin van de Sande, Stephan Leeters, Herman Valkenborgh en Martin Heuvelmans op. Niemand heeft echter aangifte van de excessen gedaan; ook de scholtis van Wessem, advocaat Alexander Costerius, niet. De kapitein verklaart eveneens dat hij geen enkel bewijs tegen de gearresteerden kan aanvoeren. Evenmin heeft hij een opdracht voor arrestatie gekregen van de kapitein-commandant van de troepen in Gelderland of van de officier van Weert. Wel heeft hij een oudere machtiging van 28 mei 1790 om het land te zuiveren van raddraaiers en hij spreekt dan ook de hoop uit, dat zijn optreden in de smaak valt van de commandant.

Met deze affaire zitten de Staten in hun maag. Zij vinden de gevangenneming buiten de regels, vooral omdat er geen bewijzen zijn. In dit soort omstandigheden - de moeilijkheden met het Land van Weert - moet men met grote bedachtzaamheid en omzichtigheid te werk gaan. Het gevolg van deze actie is dat de volgende dag, op 18 september, een door 59 inwoners persoonlijk ondertekende verklaring bij de Staten wordt ingeleverd. De ondertekenaars nemen het op voor de drie aangehouden personen. De derde, Mathias van de Sande, was reeds eerder gearresteerd en zat vast in Weert. Alle drie hebben nooit de min-

Dubbelzinnige spotprent op de werkzaamheden van het Soeverein Congres, afkomstig uit de democratische hoek. Van der Noot betrapt zijn maîtresse met kanunnik Van Eupen.

gemeester en schepenen was de man volkomen onschuldig, zo geven de beide militairen door¹⁴⁰, waarmee het onderzoek blijkbaar ten einde is. De Staten hebben inmiddels het sterke vermoeden dat een buitenlander de dader is, die na het plegen van de excessen, zelfs zonder gegeten te hebben, zijn biezen heeft gepakt. Op 18 september besluiten zij de gevangenen vrij te laten, wat in Wessem tot zeer positieve gevoelens aanleiding geeft.

De Staten vinden dat deze zaak mede door de discrete samenwerking met commandant De Roth tot een goed einde gebracht is. Maar volgens het unieverdrag hadden de Staten van iedere provincie direct gewaarschuwd moeten worden over iedere opdracht die aan militairen wordt gegeven, hetzij door het Congres hetzij door het departement van oorlog. In dit soort gevallen - zoals de onderhavige - zijn militairen ondergeschikt aan de Staten. Hierdoor kunnen misverstanden voorkomen worden, die in deze provincie al eerder hebben plaatsgevonden. Zij wijzen daarbij op de zaak-Janssens in Weert. Daar heeft eerder een detachement van kapitein Smeesters buiten hun kennis een dienstopdracht uitgevoerd. De onderhandelingen met Weert over hun hereniging met deze provincie zijn vervolgens afgebroken. Deze Janssens zit inmiddels vast in Brussel en nu is de zaak helemaal bedorven. Dit werd het departement van oorlog medegedeeld. Kapitein De Meer had namelijk het voorval met de galgen direct gerapporteerd aan Brussel. Daar vonden ze deze affaire dermate belangrijk, dat zij niet alleen om nadere informatie vroegen, maar ook om de daders te arresteren en om te overleggen hoe de provincie gezuiverd kon worden van dergelijke oproerige vijanden van het vaderland.¹⁴¹

Veel effect kon de onderwerping van een groep inwoners niet hebben; de bestuursmacht bleef immers berusten bij de magistraat en die onderwierp zich niet aan het gezag van de Staten. Zoals eerder reeds geschreven, ging de magistraat van Wessem één week na de onderwerping van een deel van de inwoners op 28 september 1790 een unie aan met Weert en Nederweert. In hoeverre deze twee gebeurtenissen met elkaar samenhangen blijft moeilijk te beantwoorden.

De tweede kwestie betrof de contributiebetaling. De brief van de Staten-Generaal van 11 oktober 1790 aan het Land van Weert om alvast 10000 gulden contributie te betalen, is via Weert ook in Wessem gearriveerd. Voor Wessem stond de vaste jaarlijkse quote

ste onrust veroorzaakt of zich aan buitensporigheden tegen de patriotten, de Staten of de Staten-Generaal te buiten gegaan. Zij hebben zich in alle opzichten vreedzaam gedragen en zijn nauwkeurig hun plichten nagekomen.¹³⁷ Een dag eerder had de regerende burgemeester van Wessem, Peter Scheeren, in Roermond een attest met dezelfde boodschap afgegeven. Hij meende zelfs te weten dat er in het geheel geen onruststokers in Wessem zijn.¹³⁸ De burgemeester was er dus als de kippen bij, nog voor anderen, om protest tegen de arrestaties in te dienen. Met de kapiteincommandant spreken de Staten verder af, dat deze nader onderzoek naar de affaire zal verrichten.¹³⁹ Onderluitenant J.B. Bonnet en adjudant J. Vanderstock krijgen van commandant baron De Roth opdracht om informatie in te winnen, waarschijnlijk over Mathias van de Sande. Volgens bur-

op 1680 gulden. De stad moest 1/3 of 560 gulden bijdragen; de vier kwartieren ieder 280 gulden of 2/3.¹⁴²

Een delegatie van de gezamenlijke geërfden of het gemeen corpus, bestaande uit Matthijs Heuvelmans, Willem van Buggenum en Mathijs Didden, richtte zich op 19 oktober tot de Staten van Gelderland. Zij klagen dat ondanks hun onderwerping aan de Staten de afgevaardigden van Weert zich bij de Staten-Generaal in Brussel ook als gedeputeerden van Wessem uitgeven. Doch Wessem is evenals Nederweert een aparte heerlijkheid. Over de unie van de drie heerlijkheden zweeg men wijselijk. De magistraat van Wessem had de kwartieren Oler en Katert aangeschreven om op 19 oktober naar het stadhuis van Weert te komen. Daar kon men dan gezamenlijk over de brief uit Brussel beraadslagen. Volgens de delegatie was deze handelwijze strijdig met het erkende gezag van de Staten. Zij willen dat de Staten de burgemeesters van de stad en van de vier kwartieren verbieden om afzonderlijk of gezamenlijk met die van Weert en Nederweert de quota uit te geven, behalve na toestemming van de Staten. Ook moet het de magistraat verboden worden met die van Weert en Nederweert gemene zaak te maken of hun vergaderingen bij te wonen op straffe van het treffen van een voorziening. De Staten besluiten - waarschijnlijk bij gebrek aan machtsmiddelen - om over deze kwestie dan maar voortdurend brieven te sturen naar de Staten-Generaal. Afschriften zullen hiervan gaan naar de magistraat en naar het gemeen corpus van Wessem.¹⁴³

Daar hadden de representanten van het gemeen corpus weinig aan en zij sloegen een andere weg in. Opnieuw richtten ze zich tot de heren Staten nu inzake de benoeming van de stadsburgemeester. Er zijn in de loop van de tijd verkeerde gewoonten bij het beheer van de gemeentepeningen en bij het bestuur binnengeslopen. Zij zouden daarom graag zien dat de verkiezing van de burgemeester voor de stad Wessem in de toekomst door de bewoners gebeurt en niet meer door de schepenen en de gezworenen.¹⁴⁴

De representanten hebben al op 9 oktober verzocht om deze wijziging, maar een antwoord is nog niet binnengekomen. Er is nu haast bij, de dag van de verkiezing - Allerheiligen - nadert zeer snel. De briefschrijvers willen dat de Staten verbieden dat de huidige burgemeester gecontinueerd wordt en dat een andere burgemeester uit een voordracht van drie of meer personen door de Staten benoemd moet worden. Deze voordracht wordt door de ingezetenen of de belangrijkste onder hen opgesteld. Verder moet een voorlopig verbod aan schepenen en gezworenen van Wessem opgelegd worden om iets te ondernemen zolang deze zaak nog onder behandeling is.

Feitelijk werd een constitutionele wijziging voorgesteld om zodoende invloed binnen de magistraat te verwerven. De Staten hadden echter nu juist de taak om oude rechten en privileges te beschermen. Want die bescherming was een van de redenen voor de onafhankelijkheid. De Staten antwoordden op 29 oktober 1790 zowel aan de schepenen en gezworenen als aan het corpus, dat het Roermondse Hof het door hun gevraagde advies op het verzoekschrift van het corpus nog niet had ingestuurd en dat daarop gewacht moest worden. Tot zolang mocht de zittingsduur van de oude burgemeester niet verlengd worden of benoeming van een nieuwe plaatsvinden.¹⁴⁵

De Staten gaven op 29 oktober 1790 nog twee andere beschikkingen. De eerste handelde over de betaling van de contributie en richtte zich tot 'die van Wessem en onderhorige gehuchten' en aan de collecteurs van de publieke penningen of de burgemeesters. Wessem is een afzonderlijke heerlijkheid en een afzonderlijk leen. Het gemeen corpus heeft zich aan hen - de Staten - onderworpen. Daarom moeten Wessem en de vier gehuchten hun contributie aan de ontvanger-generaal of de landrentmeester Hensy in Roermond komen betalen, zoals zij dat vroeger altijd deden. Deze zal dan hun deel van de door de Staten-Generaal gevraagde som van 10000 gulden zo spoedig mogelijk overmaken naar de schatkist in Brussel.

De tweede beschikking probeerde het gerucht uit de wereld te helpen dat de Staten van Gelderland het idee zouden hebben opgevat om de schulden van het Overkwartier of de matricule mede op de vrije heerlijkheden af te wentelen. Ter ontzenuwing daarvan stuurden de Staten daarom aan de magistraat van Wessem hun oude voorstellen van 30 juli 1790, die in paragraaf 12 reeds uitvoerig beschreven werden.

De verkiezing van een nieuwe burgemeester ging gewoon door. Willem Denken wordt aangesteld. Hier protesteren een aantal inwoners, mede namens het corpus tegen. Zij laten aan de Staten weten dat zij hem niet als burgemeester zullen erkennen. Blijkbaar is dit geen hoofdzaak, want deze inwoners besteden meer aandacht aan iets anders. Zij zouden graag zien dat de Staten uit de groep van tien ondertekenaars¹⁴⁶ er drie of meer benoemen voor toezicht op het onderhoud van de *batten* of de oeverbescherming langs de Maas. Deze zijn verwaarloosd en de briefschrijvers hebben de zorg daarvoor al op zich genomen. Zij vragen voor de aan te stellen personen een officiële status. De Staten dienen er dan zorg voor te dragen dat iedereen deze lieden ook als zodanig erkent. Op 5 november 1790 antwoorden de Staten dat de verzoekers namen moeten opgeven van hen die zij het meest bekwaam achten voor deze taak.¹⁴⁷ Zij geven dan tien personen¹⁴⁸ op. Deze tien waren overigens niet helemaal identiek aan de tien ondertekenaars. De afloop van deze benoemingsaffaire is onbekend, maar wel is duidelijk dat het een poging was de autoriteit van de zittende magistraat te ondergraven.

Hoe de machtsverhoudingen in Wessem tussen de Statenaanhang en de pro-Weert-aanhang liggen, valt moeilijk te zeggen. Wel dienen W. Joosten en de Weertenaar J.F. Brusselaers namens de magistraat van Wessem midden november 1790 - het einde van de republiek naderde - nog een verzoek bij het Soeverein Congres in. Zij stellen dat Wessem een onafscheidelijk deel van het Land van Weert, Nederweert en Wessem is. De magistraat is als representant van het volk onwrikbaar in het bezit van de soevereiniteit van dit gedeelte van het Land van Weert en hij wijst de pretenties van de Staten van Gelderland op welke wijze zij ook gepresenteerd worden, af. De magistraat voelt zich bijzonder geraakt dat de Staten een institutionele groep bewoners uit Wessem op 21 september 1790 - de dag van de onderwerping - hebben ontvangen. De Staten hebben zelfs een verzoekschrift van acht of tien van deze kwalijk denkende mensen aangenomen. De magistraat wijst erop dat diegenen die aan het hoofd van deze klik staan, niet de minste consideratie verdienen. Onder hen bevinden zich weinig bezittende mensen. De overigen zijn merendeels arme lieden die trekken van de tafel van de H.Geest. Dat moet toch voldoende zeggen, zo vinden de briefschrijvers. Omdat de Staten bevolen hadden dat de contributie aan hen moest worden betaald, hebben zij niet kunnen voldoen aan de wens de contributie naar Brussel over te maken. De magistraat vraagt het Congres om hen te handhaven als wettige regering en aan de Staten van Gelderland te berichten dat alle akten van zeggenschap op het Land van Wessem opgeschort zijn, tot dat op het gezamenlijk verzoek met die van Weert en Nederweert beschikt zal zijn.¹⁴⁹

15. Het einde van de onafhankelijkheid en een aandenken in Weert

Op 10 december 1790 komt in Weert de ordonnantie van de Staten van Gelderland binnen, waarin staat dat de Staten zich onderwerpen aan keizer Leopold II en gebruik willen maken van de amnestie, waarbij alle excessen en wanorde die tijdens de **Nederlandse** revolutie zijn voorgevallen als vergeten en vergeven worden beschouwd. De Staten roepen iedereen op de patriottische cocardes af te leggen op straffe van een boete.¹⁵⁰

De regeerders van Weert, Nederweert en Wessem besluiten een dag later onder voorbehoud van hun rechten te voldoen aan de orders van de Staten.¹⁵¹ De onafhankelijkheid had na elf maanden en één dag een einde gevonden.

Op 15 december besluiten de regeerders om Gijsbert Beerenbroek van Weert en Michiel Caris van Nederweert naar Roermond te sturen om zich aan de commandant van de keizerlijke troepen te presenteren en met hem alle zaken te bespreken tot rust en veiligheid van de bewoners.¹⁵² De dag daarop heft het Comité van Weert zich op en ontslaat men elkaar van de gedane eed.¹⁵³

Overigens betekent een en ander niet dat de drie heerlijkheden zich zonder slag of stoot weer onder het gezag van het Hof te Roermond zullen plaatsen. De magistraten van Weert, Nederweert en Wesseme laten nog iets van hun wil tot zelfstandigheid blijken. Zij sturen bij besluit van 18 december 1790 afgevaardigden naar Brussel om daar bij de commissarissen van de keizer een eigen brief van onderwerping over te geven.¹⁵⁴

Ondertussen komt er nog een brief van de Staten van Vlaanderen binnen. Hun kas is leeg en ze staan thans voor onverwacht hoge uitgaven als gevolg van het afdanken van het leger. Zij vragen aan Weert om al het geld wat zij kunnen missen over te maken.¹⁵⁵ De magistraat neemt geen resolutie, hetgeen niemand zal verbazen.

Op 27 december 1790 kwamen er 150 man keizerlijke ulanen of lansiers te paard in Weert. Zij werden - na weifelen - toch maar door de schutterij ingehaald met muziek. De scholtis en de magistraat riepen '*Vivat den keyser, maer dit en gonk den borger niet soo niet ter herten, als nu een jaer geleden is*', aldus Lambert Goofers. Op kosten van de stad en de heerlijkheid kregen de drie schutterijen daarvoor ieder een ton bier, de muzikanten 4 gulden en de klokkenluiders 30 stuiver.¹⁵⁶ Vergeleken met een jaar eerder bij het afkondigen van het manifest van het Brabantse volk was de magistraat nu zuiniger. Toen kregen de schutterijen ieder twee tonnen bier.¹⁵⁷

Met de intocht was het gezag van keizer Leopold II als soeverein van de Oostenrijkse Nederlanden en daarmee als hertog van Gelre nu ook zichtbaar gevestigd. De revolutie was definitief voorbij.

Wat resteert is een prachtig monument: het hoogaltaar in de St.-Martinuskerk te Weert. Gedurende het jaar 1790 werd het hoofdaltaar naar de linkerbeuk verplaatst.¹⁵⁸ Er kwam een nieuw hoofdaltaar met stucbekleding van het hoogkoor in classicistische stijl zonder twijfel gemaakt door Anton Moretti en vermoedelijk afgewerkt door de jeugdige Jean Marie Moretti.¹⁵⁹

Tegen het plafond leest men het chronogram:

UnI Deo In saLUtem beLgII Werthae eXstrUit hoC aLtare

Voor de ene God en tot heil van het Nederland heeft Weert dit altaar opgericht

Als men de hoofdletters leest als Romeinse cijfers en bij elkaar optelt, is 1790 het resultaat.

Een andere Moretti, Charles Dominique, misschien de vader of oom van Jean Marie, bouwde onder meer een nieuw hoofdaltaar met zijaltaren in de kerk van Schorisse, gelegen in de buurt van Oudenaarde. Deze Moretti stierf daar in juni 1790. Pastoor in het dorp Schorisse was zoals hierboven reeds geschreven Michael Janssens, een broer van pastoor Jos. Janssens. Het is niet onaannemelijk dat de Weerter pastoor met behulp van zijn broer, die professor aan het seminarie in Mechelen was geweest, de Moretti's naar Weert heeft gehaald.

Hoe het ook moge zijn, het Weerter hoofdaltaar is een blijvend aandenken aan de Brabantse revolutie.

Chronogram plafond hoofdaltaar St. Martinuskerk 1790.

Noten:

1. Dit artikel kwam tot stand onder auspiciën van de Stichting Historisch Onderzoek Weert in het kader van het gemeentelijke project Weerter geschiedschrijving.
2. Tijdens het onderzoek konden twee archieven niet geraadpleegd worden. Het betreft hier het ongeordende archief van de familie De Stuers en de losse stukken van het archief van het Soevereine Hof te Roermond, die thans geordend worden.
3. BERKVEN, A.M.J.A. Plakkatenlijst Overkwartier 1665 - 1794, deel I, Spaans Gelre: Instellingen, Territorium, Wetgeving (1580-)1665-1702. Nijmegen, 1990, 22 en 118-125.
4. BERKVEN, A.M.J.A., W.J.H.M. VAN DE PAS en G.H.J. VENNEN. De overheidsinstelling van Spaans en Oostenrijks Gelre (1543-1795), in: Flittich erforscht und gecolligeert; Opstellen over Limburgse rechtsgeschiedenis. Maastricht, 1995, 189.
5. VENNEN, G.H.A. De reglementen van de Staten van het Overkwartier van Gelder, in: PSHAL 114 (1978), 141-223.
6. Hendrik Karel Nicolaas van der Noot, * 7.1.1731 Brussel, + 12.1.1827 Strombeek. Na de val van Napoleon deed hij oproepen tot herstel van het Oostenrijks bewind.
7. Pro Aris et Focis betekent Voor Outer en Heerd.
8. Jan André vander Mersch, * 10.1.1734 Menen, + 14.9.1792 Dadizele. Generaal en aanvoerder van het patriottenleger.
9. TASSIER, Suzanne. Les Démocrates Belges de 1789. Brussel, 1930. Reprint 1989, 109, 115 en 121.
10. Michael Janssens, * 27.10.1747 Nederweert. Zoon van Walterus Janssens en Mathea Linssen. Gewijd op 14.3.1772. Zijn graad was S.Th. Lic. Later pastoor te Zegelsem, voorheen professor aan seminarie te Mechelen.
Uit: De Brouwer, J. Kerk in het Land van Aalst, deel IV. Dendermonde, 1975.
11. Joseph Janssens, * 2.8.1733 Weert, + 3.9.1803 Weert. Hij had de graad van S.Th. Baccalaureus.
12. VANHEMELRIJCK, Fernand. De Brabantse revolutie: het verhaal van een mislukking, in: Revolutie in Brabant 1787 - 1793. Brussel, 1990, 9-82.
13. DHONDT, Luc. Staten-Generaal en Soeverein Congres van de Verenigde Nederlandse Staten (1789-1790), in: De centrale overheidsinstellingen van de Habsburgse Nederlanden (1482-1795), Deel 1. Brussel, 1994, 75-80.
14. Johannes Simon van Eupen, * 12.11.1744 Antwerpen, 14.5.1804 Jutphaas. Kanunnik en landsdeken van het district Antwerpen.
15. Joannes Baptist Syben, * 23.5.1727 Roermond, + 22.9.1805 Roermond. Promotie JUL Leuven en in Douaai. Advocaat sedert 1754 aan het Hof in Roermond, schepen van Roermond 1757-1795, burge-

- meester van Roermond 1767-1790 en daarmee lid van de Staten. In 1757 werd hij syndicus van de Staten; dit is een soort zaakwaarnemer of representant. In 1762 kwam daar nog het secretariaat bij.
16. Gemeentearchief Weert (GAW). Aanwinsten niet-gemeentelijke archiefbescheiden en documentatie (NGA), inv.nr. D-214, 11.
 17. Jan Frans Vonck, * 29.11.1743 Baardegem, + 11.12.1792 Rijsel.
 18. Jan Baptist Chrysostomos Verlooy, * 22.12.1746 Houtvenne, + 4.5.1797 (15 floréal jaar V) Brussel. Zijn meest bekende werk is de *Verhandeling op d'Onacht der Moederlyke Tael in de Nederlanden in 1788*. Hij had vermoedelijk familie in Weert wonen ten tijde van de Omwenteling. Dat was apotheker F. Verlooy, med.lic.
 19. Jan Jozef Torfs, * 1753 Brussel, + 1825 Brussel. Schoonbroer van J.B.C. Verlooy.
 20. Louis Engelbert, hertog van Arenberg, * 1750 - + 1813.
 21. Wolfgang-Guillaume, hertog van Ursel, * 1750 - + 1804.
 22. Edouard burggraaf de Walckiers, * 7.11.1758 Brussel, + 17.4.1837 Parijs.
 23. DHONT, L. Politiek en institutioneel onvermogen 1780-1794 in de Zuidelijke Nederlanden, in: *Algemene geschiedenis der Nederlanden (AGN)*. Deel 9. Bussum, 1980, 146-153.
 24. POLASKY, Janet L. *Revolution in Brussels*. Brussel, 1982, 265-272.
 25. Ludovicus Franciscus Hubertus Beerenbroek, * 25.3.1805 Weert, + 4.5.1884 Roermond. Was burgemeester van Weert 1830-1840 en lid van de Belgische Kamer van Afgevaardigden. Van 1843-1870 districtschoolopziener. In 1848 Hertogelijk Limburgs Commissaris. Lid van de Nederlandse Eerste Kamer en Tweede Kamer. Burgemeester van Roermond van 1856-1876.
 26. GAW. Oud-administratief archief van Weert tot 1795 (OAW), inv.nr. 4, resolutie (res.) d.d. 5.11.1789.
 27. GAW. OAW, inv.nr. 4 en Gemeente Nederweert (GN). Oud-administratief archief Nederweert (OAN), inv. nr. 6, beide res. d.d. 12.9.1789.
 28. GAW. OAW, inv.nr. 4 en GN. OAN, inv. nr. 5, beide res. d.d. 26.9.1789.
 29. Rijksarchief in Limburg te Maastricht (RAL), Archief Staten van het Overkwartier van Gelder (StvG), inv.nr. 1090. Staat van onkosten.
 30. Franciscus Haex, + 11 maart 1800 te Kaldenkerken, oud 67 jaar. Was 36 jaar pastoor in Maasniel, 43 jaar priester, 5 jaar kapelaan in Geistingen. Hij had een licentiaat in de rechten, behaald in Leuven. Een familierelatie met Joseph Haex kon (nog) niet worden vastgesteld.
 31. Drie kronijkjes der stad Roermond, uit den tijd der fransche Republiek, medegedeeld door M.Ch. Guillon, in: *PHSAL 5(1868)*, 277.
 32. Algemeen Rijksarchief te Brussel (ARAB). Archief Staten van Brabant (StvBr), kartons, inv.nr 41/8. Toegang T 104/02. Brief van StvG, d.d. Roermond, 25.12.1789, get. J.B. Sijben.
 33. Godfried Hermans, * 1725 - + 1799.
 34. GOOFERS, Lambertus. Een kort verhael of beschrijvingen ten tijden van keyser Joseph den tweede en van de brabantse patriotten en van de franse patriotten. Weert, 10 april 1790. (GAW. NGA, inv.nr. A-8)
 35. GAW. OAW, inv.nr. 4, res. 27.12.1789.
 36. GAW. NGA, inv.nr. D-214, 9-11.
 37. GAW, OAW, inv.nr. 4, res. 27.12.1789.
 38. Vijgen zijn keizersgezinden.
 39. GAW. OAW, inv.nr. 4. Volgens advocaat Alexander Costerius geprotocolleerd op 31 december 1789.
 40. Ludolphus Hermanus Joseph de Heerma de Holwinde, * Groningen, oud 90 jaar, + 29.11.1810, begraven in Maasniel. Hij was oud-raadsheer van de korte tabbaard van het Hof van Gelre. Was gehuwd met Otta Ernestine van Hövell de Boscamp. Zijn zonen waren Carol Philips Thomas, * 16.11.1766 en Theodorus Willem Joannes, * 15.7.1769.
 41. [STUERS, Victor de]. Gevangenneming van Pierre Jean Joseph Bernard Stuers, Raad en Mombair in het Souvereine Hof van Gelderland, door de Weertenaren in 1789, in: *PSHAL 25(1888)*, 416.
 42. [STUERS, Victor de]. Gevangenneming van Pierre Jean Joseph Bernard Stuers, Raad en Mombair in het Souvereine Hof van Gelderland, door de Weertenaren in 1789, in: *PSHAL 25(1888)*, 413.
 43. GAW. OAW, inv.nr. 161. Rekest gepresenteerd aan de magistraat van Weert door oud-burgemeester Joannes Francis Ceulen en Gerardus Tindemans, d.d. 27.2.1792 onder getuigen van priester L.L. Janssens en Martinus Janssens.
 44. GAW. OAW, inv.nr. 4, res. 4.3.1789.
 45. HUYSMANS, J. Sociale instellingen, gilden, putten en confrerieën te Roermond van 1232-1795. in: *Gedenkboek ter gelegenheid van het zeventhonderdjarig bestaan van Roermond als stad*. Roermond, 1932, 269.
 46. GAW. OAW, inv.nr. 161. Rechtskundig advies van advocaat Alexander Costerius, d.d. 16.2.1792.
 47. Gemeentearchief Roermond (GAR). Oud-archief Roermond (OAR), inv.nr. 57, f.46, res. 29.12.1789.
 48. ARAB. StvBr, supplement, inv.nr. 59, res. 28.1.1790. Brief van de Staten-Generaal aan de Staten van Gelderland en in RAL. StvG, inv.nr. 1225, Brief van Staten van Brabant uit de Staten-Generaal, gehouden te Brussel. Ontvangen per post 3.2.1790.

49. ARAB. StvBr, supplement, inv.nr. 59, res. 30.1.1790.
50. GAW. OAW, inv.nr. 161. Inleidende dagvaarding van momboir Stuers van 30.1.1792.
51. GAW. OAW, inv.nr. 161. Inleidende dagvaarding van kanselier Luytgens van 30.1.1792.
52. GAW. OAW, inv.nr. 4, res. 8.2.1790.
53. RAL. StvG, inv.nr. 1235. Beknopt advies magistratuur Roermond voor StvG [april 1790] inzake de natuur en het wezen van de kosten van de Weerter tocht. Waarbij gevoegd een overzicht van kosten en vertering van de patriotten van Weert op 29 december 1789 met de ordonnantie van de StvG van 23 maart 1790.
54. RAL. StvG, inv.nr. 1225, concept-brief aan Staten van Brabant van 10.8.1790, verzonden 11.8. 1790, met bijlage van kosten inzake wegvoering van de drie op expresse orders van Vander Mersch.
55. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Minuut van 23.10.1790 aan Staten van Brabant.
56. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Antwoord Staten van Brabant aan Staten van Gelderland van 28.10.1790 uit de Staten-Generaal.
57. Willem Antoon van Merwijck werd op 11 december 1787 toegelaten tot de Staten vanwege de eigendom van het huis Dilborn te Elmpt.
58. Joseph Adolph Alphons van Hoensbroeck, * 14.1.1743 Roermond, + 23.11.1813 Bleijenbeek/Afferden. Hij was o.m. koorbisschop van het domkapittel in Trier.
59. Vermoedelijk is dit Filips Damiaan, bisschop van Roermond en primaat van Gelderland (* 24.2.1724 Roermond, +17.4.1793 Venlo). Hij werd op 17 januari 1760 tot de Staten toegelaten vanwege de eigendom van de Aldenborgh te Swalmen.
60. Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Familie-archief Nesselrode-Ehreshoven, inv.nr. 1791. Brief van rentmeester A.F. Bijll. aan graaf van Nesselrode, eigenaar van het huis Wegberg van 5.1.1790.
61. ARAB. Toegang I 067, inv.nr.18, archief Jointe te Luxemburg/Trier en Koninklijke Commissie te Luxemburg.
62. De Hondt, was een korte tijd heer van Weert, Nederweert en Wessem. Maar omdat hij niet in staat was de koopsom te betalen, gingen de heerlijkheden weer terug naar de verkoper, de prins van Chimay. Zie hiervoor het Weerter Jaarboek van 1996, 49-51.
63. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Verzoek van de voogd, geestelijke en wereldlijke geërfden, schepenen en gezworenen van de heerlijkheden Cruchten, Wegberg en Brempt van 1.2.1790.
64. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Niet-verzonden antwoord op het verzoek van Cruchten, Brempt en Wegberg van 1.2.1790.
65. RAL. StvG, inv.nr. 1235. Niet-verzonden brief aan 'mijnheer' van 3.2.1790.
66. ARAB. Archief Verenigde Nederlandse Staten (VerNedSt), inv.nr. 212. Brief Staten van Gelderland, ondertekend door J.B. Sijben, aan de vorst van 20.11.1790.
67. GAW. OAW, inv. nr. 160. Concept-res. van 9.1.1790.
68. GAW. OAW, inv.nr. 4, res. 10.1.1790 en RAL, archief Bisdom Roermond (ABR), inv. nr. 131, 3b.
69. GOOFERS, Lambertus. Een kort verhael of beschrijvingen ten tijden van keyser Joseph den tweede en van de brabantse patriotten en van de franse patriotten. Weert, 10 april 1790. (GAW. NGA, inv.nr. A-8)
70. GAW. OAW, inv.nr. 4, res. 14.1.1790.
71. GAW. OAW, inv.nr. 4, res. 8.2.1790.
72. GAW. OAW, inv.nr. 4, res. 11.1.1790.
73. GAW. OAW, inv.nr. 4, res. 13.1.1790.
74. VENNER, G.H.A. De reglementen van de Staten van het Overkwartier van Gelder, in: PSHAL 114(1978), 217-218.
75. GAW. OAW, inv.nr. 326. Eedformule 22.1.1790 en GAW, OAW, inv.nr. 5, res. 22.1.1790. Eedformule, gevolgd door lijst van genomineerden bij meerderheid van stemmen der geërfden van de stad, buitenie en voorpoorten van Weert.
76. GN. OAN, inv.nr. 6, res. 18.3.1790.
77. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 29.1.1790.
78. GAW. OAW, inv.nr. 5, kopie verklaring notaris Havens van 3.2.1790.
79. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 1.5.1790.
80. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 9.2.1790.
81. GAW. OAW, inv.nr. 5 res. 15.5.1790.
82. GAW. OAW, inv.nr. 5, kopie-brief comité van Weert aan de prinses van 26.3.1790.
83. WYMANS, Gabriel. Inventaire des archives des ducs de Croÿ. Brussel, 1997, 9. Recente onderzoekingen in Bondo (CH-Graubünden), Sully (F-Saône-et-Loire) en Yarmington (GB-Somerset) hebben (nog) geen resultaat opgeverd.
84. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 12.4.1790. Eedformule voor nieuwe schepenen.
85. RAL. Archieven kapittel van Sint Servaas (SS) te Maastricht, inv.nr. 889. Verpachting tienden 1790 op 19 en 21.7.1790. Geen verpachting smal- en lammertienden.
86. De grote tiendheffers waren in Weert de heer en het Sint Servaaskapittel voor ieder de helft en in Nederweert en Wessem alleen de heer.

87. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 5.5.1790.
88. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 17.5.1790.
89. BERKVEN, A.M.J.A. Plakkatenlijst Overkwartier 1665-1795, deel II, Staats-bezet en Oostenrijks Gelre (1702-1716; 1716-1794). Nijmegen, 1992, 410-411.
90. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 25.5.1790.
91. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 5.7.1790 [5.6.1790].
92. ARAB. StvBr, supplement, inv.nr. 59, res. 11 juni 1790 post meridiem.
93. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 21.6.1790.
94. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 5.7.1790.
95. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 10.7.1790. Waarschuwing.
96. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 11.9.1790.
97. Dat waren Jan van der Sterren, Jan Sonnemans, Jan Janssen, Gerrit Mertens en Jacob Coppen.
98. Gerrit Mertens haakt af.
99. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 16.9.1790.
100. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 18.9.1790.
101. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 28.9.1790. Voor Weert tekende niemand. Voor Nederweert burgemeester Lambertus Stoutemans, Peter Meewis, Hendricus van Otto, Joannes Sijben, gezworenen. Voor Wessem burgemeester Peter Scheeren en gezwoorene Theodorus Aquarius.
102. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 3.10.1790.
103. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 22.11.1790.
104. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 18.12.1790.
105. VENNER, G.H.A. De reglementen van de Staten van het Overkwartier van Gelder, in: PSHAL 114(1978), 169-171.
106. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Minuut-schrijven aan het Soeverein Congres van 17.4.1790.
107. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Minuut-schrijven aan de magistraten van Weert, Nederweert, Wessem, Ool, Maasniel, Cruchten, Elmpt, Wegberg, Swalmen en Roermond van 24.4.1790.
108. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Minuut-schrijven aan het soeverein congres van 13.5.1790.
109. RAL. StvG, inv.nr. 1231. Nauwkeurig rapport over de toestand in Weert van de onderluitenant [Bonnet] van de compagnie van kapitein Smeesters van 9.5.1790 tot 18.7.1790.
110. Dit is zijn broer priester Louis Lambert Janssens.
111. RAL. StvG, inv.nr. 1231. Rapport kapitein De Meer te Roermond, d.d. 12.6.1790 aan het congres.
112. RAL. StvG, inv.nr. 1231. Brief van 16.6.1790 van het soeverein congres, get. De Grave, president en Van Eupen.
113. RAL. StvG, inv.nr. 1235. Brief van soeverein congres van 15.7.1790 en brief van 9.7.1790 aan soeverein congres van magistrat en comité van de stad Weert.
114. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Brief van Etienne M.J. Triponetty, advocaat en auditeur-militair van 8.9.1790.
115. De getuigen zijn Vanhove, burgemeester, van Eindhoven gelegenheidsschilder, Van Acken, geadmitteerd landmeter, het gehele huis Smackers en Bloemarts, secretaris, de eerwaarde priesters Lebrun en Vandeneijnde, burgemeester Croesen, eerwaarde van Eethuijsen, burgemeester Oost, de heer Leonard. Een aantal van deze personen is onbekend.
116. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Concept-brief aan Etienne M.J. Triponetty, advocaat en auditeur-militair van 15.9.1790.
117. RAL. StvG, inv.nr. 1225, minuut aan departement-generaal van oorlog van 6.10.1790 en RAL. StvG, inv.nr. 1225, verklaring van betaalbaarstelling van 30.1.1790.
118. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. juni 1790.
119. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 25.6.1790.
120. RAL. StvG, inv.nr. 1231 en 1225. Minuut en brief aan Staten van Brabant d.d. 30.7.1790.
121. Alexander Sandelin was advocaat en lid van Pro Aris en Focis.
122. Het was een oorlog van Engeland/Pruisen tegen Frankrijk/Oostenrijk en Spanje. Frankrijk verliest Canada en Frans-Amerika.
123. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 3.10.1790 van burgemeester, schepenen, gezworenen en het comité van Weert.
124. RAL. StvG, inv.nr. 1235. Brief van 7.8.1790.
125. ARAB. VerNedSt, inv.nr. 212. Brief van 11.10.1790 en ARAB. VerNedSt, inv.nr.26, res.nr. 33.
126. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 23.10.1790.
127. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 5.11.1790.
128. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 8.11.1790.
129. RAL. StvG, inv.nr.1225. Minuut van 20.10.1790 aan Staten-Generaal.
130. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Brief van 25.10.1790 van Staten-generaal en ARAB, RepNedSt, inv.nr. 26 en 212, res.nr. 387.
131. RAL, StvG, inv.nr. 1225. Minuut van 30.10.1790.
132. ARAB. RepNedSt, inv.nr.26 en 212, res.nr. 425 van 9.11.1790.

133. RAL. StvG, inv.nr. 1231. Kopie-brief van 10.11.1790 van Brussel aan Land van Weert.
134. ARAB. VerNedSt, inv.nr. 213, f. 393. Brief van 11.11.1790.
135. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 8.11.1790 en GAW, OAW, inv.nr. 5, res. 17.11.1790.
136. RAL. StvG, inv.nr. 1231. Acte van submittie van 21.9.1790.
137. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Verklaring van de inwoners van Wessem van 18.9.1790.
138. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Verklaring en attestatie van Peter Scheeren als regerende burgemeester van Wessem van 17.9.1790.
139. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Minuut aan departement-generaal van oorlog van 3.10.1790.
140. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Verklaring van onderluitenant J.B. Bonnet en adjudant van het 5de regiment J. VanderStock. Ongedateerd.
141. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Brief Brussel, 20.9.1790 van baron de Neverlee de Baulet.
142. HANSSEN, J.H. Inventarissen van de archieven der schepenbank en gemeente Wessem 1481 - 1937. Maastricht, 1986, 36.
143. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Minuut van 19.10.1790 en rekest van het gemeen corpus van Wessem en de vier kwartieren Caertert, Oolre, Kelpen en Eil.
144. Ter verduidelijking zij opgemerkt, dat de gezworenen de vertegenwoordigers van de geërfden zijn; zij worden waarschijnlijk voor het leven benoemd.
145. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Minuut van 29.10.1790.
146. De ondertekenaars waren: Johan van den Sande, Matthijs Heuvelmans, Peter Leters, Willem van Buggenum, Peter Ex, L. Vogels, Herman en B. Valkenburg, Frans Roemen en Joannes Heijthuisen.
147. RAL. StvG, inv.nr. 1225. Rekest van [28.10.1790] aantal ingezetenen van Wessem met resolutie van 5.11.1790.
148. Op de voordacht staan de volgende personen:
Matthijs Heuvelmans, Joannes Heijthusen, Matthijs Vogels, Frans Rubbergh, Joannes van de Sande, Linard Vogels, Peter Verhegge, Lodevick Verhegge, Peter Cox en Gerard Tijssen.
149. RAL. Archief Bisdom Roermond (ABR), inv. nr. 131, 3b.
Brief aan Soeverein Congres [november 1790].
150. GAW. OAW, inv.nr. 2715. Gedrukte ordonnantie van de Staten van het hertogdom Gelderland van 6.12.1790, gepubliceerd te Weert op 12.12.1790.
151. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 11.12.1790.
152. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 15.12.1790.
153. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 16.12.1790.
154. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 18.12.1790.
155. GAW. OAW, inv.nr. 5, kopie-brief van Staten van Vlaanderen, get. Joseph de Bast van 11.12.1790.
156. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 27.12.1790.
157. GAW. OAW, inv.nr. 4, res. 27.12.1789.
158. GAW. OAW, inv.nr. 161 [1792]. Acte van protestatie bij forme van requeste.
159. GAW. OAW, inv.nr. 5, res. 28.6.1791 en zoals blijkt uit de aangebrachte signatuur van Jean Marie Moretti in het stucwerk.